

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 60 (26).**

1927. a.

III Riigikogu koosolek 30. märtsil 1927. a.
kell 10.

Kokku on tulnud 94 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**,
sõjaminister **N. Reek**, välisminister **Fr. Akel**,
rahaminister **L. Sepp**, töö-hoolekandeminis-
ter **J. Masing**, kaubandus-tööstusminister
K. Kornel, kohtuminister **O. Tief**, haridus-
minister **J. Lattik**, teedeminister **A. Kerem**,
siseminister **J. Hünerson**.

Päevakord:

1. Kohtupristavite taksi seadus — redakt-
siooni komisjoni ettepanek.

2. Tempelmaksu seaduse muutmise sea-
dus — III lugemisel.

3. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve
1927./1928. aastaks — II lugemisel.

4. Vene Nõukogude vägede poolt tehtud
sõjakahjude ja rekvisitsioonide tasumise sea-
duse täiendamise seadus — II lugemisel.

5. Riigiteenijate haiguskindlustusseadus —
II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. **Päevakorra Juhataja M. Martna:**
täiendamine. Avan Riigikogu koosoleku.
Päevakord on eilsel koos-
olekul vastu võetud. Päevakorra kohta on sõna
rkl. Ojal.

B. Oja (töer): Teen ettepaneku, päeva-
korda täiendada, võttes 3-päevakorra-punktiks
maavolikogude kodukorra muutmise seadus
— I lugemisel. See seadus on kiire iseloo-
muga, ja omavalitsuse komisjon on ta rutuli-
seks tunnustanud. (A. Jürman, põl: See
sünnitab vaidlusi!) Kui see ettepanek
ei peaks vastu võetama, et päevakorra 3-punk-
tiks võtta, siis teen ettepaneku, võtta päeva-
korra 4-punktiks. (Hüüded paremalt poolt:
Pärast eelarvet!)

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Oja' poolt
on ettepanek, võtta päevakorra 3-punktiks...
(B. Oja, töer: Ei, 4-daks!) ...võtta päeva-
korra 4-punktiks maavolikogude kodukorra
muutmise seadus — I lugemisel.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega
on rkl. Oja' ettepanek vastu võetud.

Muid ettepanekuid ei ole, loen päevakorra
vastuvõetuks.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna
isiklikus asjus rkl. Usai'l.

2. **A. Usai sõna-
võtmine isikli-
kus asjas.**

A. Usai (stp): Lugu-
peetud Riigikogu liikmed!
Eile esitas rkl. härra Vree-
man mulle järgmise küsi-

mise: „Härra Usai, kas on Teil teada see
härra Usai, kes Tartus kuskil restoranis nii
täis oli, et talle vett pähe kallata tuli. Teine
kord olla sama härra Usai Vanemuises eten-
duse ajal tukkuma jäänud.“ Teatan, et mina
niisugusest isikust midagi ei tea. Tekib küsi-
mus, milline siht oli sel küsimisel. Kui härra
Vreeman tundis selles isikus minu ära, siis
oleks tema pidanud mind nimetama ja ütleva
mulle, et: „See olite nimelt Teie“. Kuid see
on viis kahtlustada isikut, kellest nähtavasti
muidu jagu ei saada. Ma võiksin ka härra
Vreeman'ile esitada küsimise, et kas härra
Vreeman ei tunne seda hobusevarast, kes
hiljuti tabatud.

Juhataja **M. Martna**: Palun niisugust
küsimist mitte esitada!

A. Usai (stp): Ma talle ei esita niisugust
küsimust, vaid ma tahan ainult näidata, et
niisugune viis on ebakorrektnel. Näidaku otse-
kohe, et tõsiasjad on olnud, siis võib neist
kõnelda, kuid kahtlustamine on lubamatu asi.

Edasi tungiti mulle kallale perekondlik-
kudes asjades. Ma tahaksin teada, mis ajast
peale on perekondlikud küsimused ja laste
kasvatamine saanud arutamiseaineks Riigikogus.
(A. Jürman, põl: Iga päev arutatakse
sarnast küsimust.) Ainult selles ulatuses,
kus on vastavad seadused rikutud. Seal aga,
kus ei ole seaduste rikkumisi, ei ole kellelgi
õigust tungida intiimellu. (Vahelhüüe.)
Mul ei ole tarvis Venemaast rääkida, vaid ma
konstateerin, et niiviisi tegutsetakse ja näri-
take selle küsimuse kallal alatasa.

Edasi kõneldi, et mina kahte ametit pean.
Mina vastan sellele järgmiselt. Algusest peale
teatasin mina, et ma lahkun Petserimaa kooli-
nõuniku kohalt ja seadsin küsimuse ainult
sellele tasapinnale, — mis on otstarbekohasem,
kas mina viin kooliaasta lõpuni või valitakse

otsekohe uus koolinõunik. Ma lähen välja ainult otstarbekohasuse põhimõtetest, ja niipea kui mulle kirjalikult teatatakse, et sarnane otsus on tehtud, et uus koolinõunik kooliaasta lõpuni viib, lahkun mina. Kuid mina pidin niikaua, kui ei olnud mulle vastav teadaanne antud, koolinõuniku kohuseid täitma. Nüüd on aga maakonnaavalitsus kooliaasta lõpul otsusele jõudnud, et parem on kui uus koolinõunik kooliaasta lõpetab, ja mina lahkun viibimata.

3. Kohtupristavite taksi seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega redaktsiooni komisjoni muudatused 1—10.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette, vastu võtta „Kohtupristavite taksi seaduse“ lõplik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel vastuvõetud kujul järgmiste muudatustega:

1. § 3. a. vastu võtta kolmandas, seitsmendas, kaheksandas ja kümnendas reas sõna „ulatava“ asemele „ulatuva“, tehes sama paranduse analoogiliselt igas järgnevas paragrahvis, kus esineb sõna „ulatav“.

2. § 3. b. p. 2. kaalumise raha, p. o. „kaaluraha“.

3. § 3. b. p. 3. mõõtmise raha, p. o. „mõõduraha“.

4. § 9. märkus vastu võtta järgmises redaktsioonis: „Märkus. §§ 8. ja 9. ettenähtud tasu võetakse ka siis, kui ostja pärast oksjoni, seaduses ettenähtud tähtajal, ei ole tasunud ostusummat.“

5. § 10. kolmandas reas pärast sõnu „või üleskirjutamiseks“ panna komma.

6. § 16. a. pärast sõnu „ööpäeva pealt“ panna komma.

7. § 16. a. teine rida: arvesse ei võeta, p. o. „ei arvestata“.

8. § 16. b. viies rida: kustutada sõna „märkus“.

9. § 18. neljas rida: kustutada sõna „siis“.

10. § 18. teine lõige, esimene rida: peale, p. o. „pärast“.

4. Tempelmaksu seaduse muutmise seadus — III lugemisel. Tempelmaksu seaduse komisjoni aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri, I ja II osa.

Tempelmaksu seaduse muutmise seadus.

I.

Tempelmaksust on vabastatud riigiasutuste ja vabateenijate vahel (Riigiteenistuse seadus „R. T.“ nr. 149—1924. a. § 1) sõlmivad teenistuslepingud.

II.

Käesolev seadus hakkab maksma vastuvõtmisega.

Juhataja **M. Martna**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

Aruandja **A. Jõeäär**: Teen ettepaneku, seaduseelnõu redaktsiooni komisjoni andmata vastu võtta.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

5. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1927./1928. aastaks — II lugemisel.

Päevakorral on töö-hoolekandeministeeriumi korralised kulud.

Eelarve-komisjoni kaasaruandja **M. Laarman** kannab ette töö-hoolekandeministeeriumi korralised kulud (vaata lisa nr. 3, lhk. 23—26).

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Üks neist ministeeriumidest, kus valitseb täielik sihtide selgusetus, ja mis ei avalda oma ülesandeid muus, kui ainult seniste ülesannete likvideerimises, on töö-hoolekandeministeerium. Vist on üheks põhjuseks siin ka see asjaolu, et töö-hoolekandeministril on meil alati vahetunud ja iga uus minister ei ole leidnud oma ülesannet mitte nii väga positiivses töös, vaid just varema töö ärahävitamises ja mahakiskumises, vastu tulles sellele töölisklassi ja üldse vaenulikule meeolule, mis igapäevaga ikka enam ja enam end tunda annab.

Kui vaadelda töö-hoolekandeministeeriumi eelarve koosseisu järgi, siis leiame siit ainult pealkirja, sisu neile ülesannetele, mida pealkirja järgi järeldada võiksime, antud ei ole. Eelmine minister, härra Tief, raius oma nime Eesti töökaitse ajalukku sellega, et tema oma sallimatusega läks kuni rinnalaste vaenulikuseni, hakkas rinnalaste- ja lastekodusid lammutama. Mis veel selles ministeeriumis silma paistab, on mingisugune argtus, ei juleta otsekohe sellega välja tulla, mida tahetakse, ja

see argtus muutub sagedasti otse koomiliseks, nii nagu seda võisime pea iga nädal näha sotsiaalkomisjonis. Valitsus on eelnõu esitanud, kuid valitsus ei taha seda eelnõu. Töö-hoolekandeministeerium ei julge seda eelnõu muuta ja paneb selle ülesande oma seljatagustele rahvasaadikutele. Nii meie kuuleme ühte kristlast alatasa korduvalt ettepanekuid tehes valitsuse ettepaneku vastu, neid põhjendavat niiviisi: „mina olen rääkinud selle küsimuse üle valitsuse ja üksikute valitsuse liikmetega ja need on ka selles arvamises“. See on harilik nähtus. Need seisukohad, millega nad esinevad, need ettepanekud lähevad lahku valitsuse ettepanekutest, ja valitsuse rühmad hääletavad muidugi selle poolt. See on poliitiline armetus. Kui teie tahate midagi teha, kui teie tahate mingit seadust muuta nii või teisti, siis tulge ometi sellega välja, aga ärge tarvitage selleks üksikuid kristlasi ja teisi nende ilmsüütus puhtuses. Kui teie seda teete, siis rikute needki inimesed ära, ja ma usun, jumalal ei ole sellest mitte hea meel.

Otse koomiliseks on muutunud talitusviis, kuidas praegu sotsiaalseaduste vastu ollakse. Vaatame mõned üksikasjad, algame kõige teravamaga küsimusega, nimelt tööpuudusega. Kui palju on kõneldud sellest ja kuipalju lubatud, aga mis meie näeme? Praegu teevad inimesed rasket tööd ilmastiku mõju all väljas viletsates riietes, ja sedagi tööd ei lubata rohkem teha, kui 3 päeva nädalas. Töölise päevapalk oli enne 130 marka, nüüd härra Tief leidis, et tuleks sellestki veel maha võtta, ja määrati 120 marka päevapalgaks. Kui aga töölised tükitööd teevad, võivad nad 10 marka päevas rohkem teenida. Nii et töölise nädalateenistus oleks 360 marka, sellest aga võetakse maha 130 marka — neile antakse jala-nõusid, muidugi raha eest, ning sellepärast võetakse maha 130 marka. Töölisel jääb nädalateenistuseks 260 marka, millest ta peab tasuma korteri, eluülespidamise, kütte, valgustuse kulud, peale selle peab tal sellest rahast jätkuma veel mõnustusteks ja teatriskäimiseks, mida härra Tõnisson mesikeelel propageeris. Kes aga sellejuures külmaks pealtvaatajaks jääb, see on muidugi töö-hoolekandeministeerium, temasse ei mõju see kuidagi, ja meie näeme, et koalitsiooni-erakonnad isegi selle üle hirvitavad. Eile ilmunud „Maas“ leiaime järgmise kirjutuse: „Kui omal ajal riigipanga kraanid tilkusid, kisklesid kraanide juures omavahel linnasotsid potipõllumeestega.“ Selle all mõeldakse muidugi teid, (näitab põllumeestekogude rühma poole) tähendab, teie sõbrad tarvitavad teie kohta niisuguseid „ilusaid“ ja „armsaid“ väljendusi. (A. Jür-

man, põl: See haigus hakkab külge.) Haigus?! Noh, härra Jürman, seal ei ole midagi külge hakata.

Edasi: „Ühed nõudsid riigilt raha tööpõlgajate linnatöölise toetuseks ja töölise- lossi ehituseks. Teised aga võtsid upakile- vajunud „õnneäride“ püstihooldmiseks.“

Muidugi, see on kirjutatud vihaga. See on nende „asunikude“ poolt kirjutatud, kes kuuluvad koonduse parteisse ja tahavad ehitada parteilist tapamaja, kuid ei anta selleks 30 miljonit laenu. Mis siit välja paistab? Siit paistab välja viha nende viletsusse ja armetusse seisukorda sattunud inimeste vastu, kellel mitte nende oma süü pärast, vaid korraldamatuse ja nende inimeste pärast, kes praegu valitsuse seljataga seisavad, tööd ei ole. Neile inimestele maksetakse 260 marka nädalas oma ülespidamiseks ja neile öeldakse selle juures, et nad olevat tööpõlgajad. Kes need ütlevad siis on? Need ütlevad on need suurhärراسasunikud, kes Eesti riigi elava organismi külge on suutnud endid nii imeda, nagu kaanid palja sääre külge, need kes tahavad 30 miljonit rahva raha keresse ajada.

Mina küsin, kuipalju on teil selleks õigust, kõlblikku õigust etteheiteid teha riigivara- de ja väärtuste kasutamise kohta teistele? Kui kellelgi selleks õigus on, siis mitte teil, sest teie, härراسasunikud, olete alati saajad olnud, mitte kunagi andjad?! (Vahelhüüded asunikkude rühmast.) Need on need asunikud, kes teevad tööd, kes oma eesõigusi selleks ei kasuta, et ilumetsa palutakse alalhoidmiseks, kuid maha raiutakse ja pärast ometi tullakse siia ja öeldakse: „Mina palusin küll alalhoidmiseks, tuuled tulid ja murdsid maha, ma olin sunnitud likvideerima.“ Teil pole mingit õigust kellelegi ette heita riigiraha tarvitamist, ei paremale ega pahemale poole, sest teie olete ainult saajad olnud ja mitte andjad. Ja teie olete need inimesed, kes ütlevad, et need töölised, kes omale igapäevast leiba ei saa teenida, on tööpõlgajad! Nad teeksid tööd, nad teeksid ka ühiskondlikkudel töödel 6 päeva nädalas tööd ka selle näljapalga eest, mida minister Tief alla surus, ja mida nüüd teised all hoiavad. Nad teeksid rohkem tööd ja teeksid alati tööd, aga seda tööd pole neile korraldatud.

Missuguses seisukorras meie rahvas töö suhtes on, selle kohta on andmeid. Ühes ministeeriumis on viimasel ajal lahti lastud hulk inimesi, — see on põllutööministeeriumis — ja nende hulgast on 3 inimest enese elu lõpetanud enesetapmise teel, ja selle juures on ühe perekonna peale see nii mõjunud, et perekonnaema, ainukene laste toitja, kes

alles oleks jäänud, on haigeks jäänud, ja lapsed on tulnud maja vahel ära jaotada. Niisuguseid koledusi on teie tegevus ellu kutsunud. Ja siis julgevad nad veel siia tulla ja öelda: tööpõlgajad linnatöölised! (Vahelhüüe keskelt.) On inimesi, kes ei oska muud öelda, kui ainult aamen. (A. Laur, as: Ja on inimesi, kes ainult oskavad tõsiasju käämata.) Isegi hauasamba kõnedes, nagu Teie kuskil. Teie neid asju nii ei näe, nagu nad on. Teie vaatate neid teisest vaatevinklist, ja sellest vaatevinklist näete ainult ilumetsi. Teie leiate, et teie olete need äravalitsetud, kellel on õigus riigi raha 30 miljonit vastu võtta, isegi siis, kui Riigikogus ei suuda põhjendada, milleks seda tarvis on. Ja kui ei anta, siis hakkate töölisi manama, nagu oleksid töölised paljaks teinud Eesti riigi, nagu töölised oleksid lahtistest kraanidest selle raha enesesse imenud, nagu töölised, kes saavad 200—300 marka nädalas elu ülеспidamiseks, nagu oleksid nemad need, kelle pärast meie majanduslik kriis on süvenenud. Mis see siis on, kui mitte tõsiasjade väänamine, kui seda juletakse avalikult kirjutada.

Mis edasi puutub nüüd meie töö-hoolekandeministeeriumi ülesannetesse, siis üks teravamatest küsimustest on vanade seisukord. Meie hoolekandeseaduse maksmapanemine on ju edasi lükatud, nagu eile ütlesin, ja mõned ringkonnad isegi löövad omale profiiti sellega, hooplevad, et nemad need edasilükkajad olid. Aga kui ka teist külge vaadata, siis teie näete ka siin pilte, tõsiasju, mis tõesti peaksid panema kahjatsema, et niiviisi seadusega ümber on käidud. Iga päev kasvab meie kerjuste arv. On olemas linnu, näiteks Narva linn, kus sammugi ei saa astuda, kui kerjus vastu ei tule. Narva oli esimene, kus lastekodu hakati lammutama. Lastele, kes sõjaajal ilma vanemateta jäänud, ei antud mõnigi aasta rahulikult püsida ja kasvada. (A. Mõttus, tõer: Missugune lastekodu on lammutamisele läinud?) Eelarvekomisjonis tõmmati üks lastekodu maha ja seal ei kaitsnud töö-hoolekandeministeeriumi esitajad tema allesjätmist. (Vahelhüüe asunikude rühmast.) Seda hullum, aga meie loodame edaspidi suuremaid õnnetusi ära hoida.

Edasi vaatame vanade seisukorda meie vabrikute juures. Võtame Hiiu-Kärdla või Kreenholmi vabriku. Kui tööline enam tööd ei jaksa teha, aetakse ta vabrikust välja. Tööjõud lõpeb töölisel umbes 45 aasta ümber. Mingisugust sissetulekut, mingisugust pensioni tal ei ole. Need omaksed, kes tööd teevad, ei saa palka kätte, näiteks Räpinas, kus palgad vististi veel tänapäev maksta on.

Töö-hoolekandeministeerium ei ole suutnud oma autoriteeti nii maksmata panna, et töölised oleksid omad palgad kätte saanud. Kui vaatame äride ja ettevõtete passivaid, siis leiame ka seal igalpool maksmata palgade sarnaseid summasid. Maksmata palgad on saanud üheks osaks äride, ettevõtete tegevusekapitalis, seda tarvitatakse samuti, nagu Eesti pangast võetud krediiti.

On kõneldud ja isegi lubadusi antud, et töötatakse välja üldine vanaduse vastu kinnitamise seadus. Ja kui tarvis oli riigi- ja omavalitsuse teenijate pensioniseadust märksa kitsendada, siis oli härra Tõnisson see, kes leidis, et üldine vanaduse puhkepalk tuleb maksmata panna eriseadusega. Nüüd on kadunud see eriseadus ja on järele jäänud ainult... (O. Gustavson, stp: ..ainult üks suur „aga“ on järele jäänud.) Ainult üks suur „aga“ ja üks rahvuslik põhiheli vana katkise keelega kandle peal, mida helistatakse ja katsutakse sellega vaigistada seda valu, mis nende seaduste puudumine rahva organismis sünnitab.

Edasi pensioniseadusest. Pensioniseaduse muutmise eelnõu oli välja töötatud, aga hakkasid liikuma teatud jõud ja tagajärg oli see, et see muutmise seadus maeti tüki ajaks kalevi alla.

Mis puutub töökaitse, siis töökaitsest ei ole Eestis järele jäänud kivi kivi peale sellest, mis Vene seadustega on üles ehitatud. Meil on isegi nii kaugele jõutud, et inimesed töötavad järgi mõnda 10 tundi ja peale selle teevad mõned veel ületunde ja tükitööd. Vene ajal võis töö ainult 4 tundi järgimööda kesta. Peab ütleva, et tükitöö normeerimine ei ole teistsugune, kui riikliku töö või hädaabitöö juures, kus makstakse 120 marka päevas ja tunni töö eest lisa 10 marka. Kui päevatöö on, siis saadakse riikliku töö juures 120 marka, kui aga tükiviisi töötatakse, siis 10 marka rohkem. Selle eest tuleb inimesel intensiivselt töötada, tuleb ületunnitööd teha. Nüüd otsitakse uut tööpuuduse süvendamise, tööpalkade allasurumise abinõu ja selleks on vastav eelnõu väljatöötamisel ja läbivaatamisel kaubandus-tööstuskojas. See on nõnda nimetatud „õpilaste seadus“. See on seadus, millega õpilased kreposteeritakse ettevõtte külge ilma palgata, ilma õigusteta, isegi ilma arstiabisaamise õigusega. See seadus taheti anda selleks, et kutsetöölisi ette valmistada. Kuid kui vaadata ringi, siis näeme, et just suurem osa kutsetöölisest on tööta, ja nad on sunnitud välja rändama. Nad ootavad pikisilmi, millal olud laheneksid, et nad välja rännata saaksid. Samal ajal hävitatakse töölise elavat tööjõudu vabrikutes sellega, et seal töötingimised, palgad alla surutakse. Nii hinnatakse meie rahva

tervislikku seisukorda. Ei tarvitse sellest kõnelda, et tööinspektorite ülesandeid on kärbitud. Need on õieti küsitavaks saanud, kas neid ülesandeid ongi peale statistiliste andmete korjamise, mis statistika keskbüroo ümber võib töötada. Peale üksikute väikeste revisjonikäikude ja muude väiksete nipete-näpete. Töökonfliktide lahendamine ei kuulu sinna töökaitseeaduse järgi, nagu sealtpoolt öeldakse. Kõneldakse, et need konfliktide lahendamise ülesanded tahetakse anda kohtu kätte, aga seni ei ole tööstuskohtute sisseseadmisega alatudki. Sellest küll on kõneldud.

Edasi, töö-hoolekande tervishoiu osakond. Mis sealgi tehakse? „Farmakopöät“ tehakse, on seal selle küsimuse peale vastatud. Külgehakkavad haigused on meil viimastel aegadel levinenud hooti. Vahete-vahel on väikesed pausid olnud, aga ohvreid on nad alati nõudnud. Aga mis puutub võitlusesse külgehakkavate haiguste vastu... (Vahelhüüe A. Mõttuse, tõe poolt.) ...Kuidas Teie tahaksite? Nii nagu tehti, kui Narvas jäeti mitmed kümned külgehakkavad haiged tööliste kasarmutesse, kus haigus kergesti edasi kantud võib saada. Jäetakse sarnased haiged tööliste kasarmutesse, kus haigused saavad edasi kantud. (A. Mõttus, tõe: Kas politsei läheb viima?) Teie olete kõrgem kui politsei, politsei allub Teile selles suhtes, Teie tehke korraldusi, politsei täidab. (Vahelhüüe A. Mõttus'e, tõe poolt.) Kui jäetakse haiged lapsed tööliste kasarmutesse ja korteritesse, — mis aga näiteks Kreenholmi vabriku korterid iseeneest on, seda teate väga hästi, — siis peavad eraorganisatsioonid neid hakkama parakidesse asetama. (Vahelhüüe A. Mõttus'e, tõe poolt.) Inimesed täidavad korraldusi, kui neile ära seletatakse ja korraldusi tehakse. (Vahelhüüe A. Mõttus'e, tõe poolt.)

Juhataja **M. Martna**: Ma palun vahelhüüetega kõnelejat mitte segada.

L. Johanson (stp): Edasi, kas on meil tarvilikud hospitalid, kliinikud sisse seatud? (A. Mõttus, tõe: Kes peab neid ehitama?)

Juhataja **M. Martna**: Riigikogu liige Mõttus, ma kutsun Teid korrale.

L. Johanson (stp): Neid peab ehitama, neid ehitatakse ja neid ehitati riigi ja omavalitsuste poolt. Plaanid ja kavad tehakse tervishoiu peavalitsuses ja neid teostatakse. Aga ühtki neist kavadest ei ole meie kuulnud ega näinud, ei avalikus arvamises ei ka siit kõnetoolilt valitsuse esitaja seletusest. Ma olen juba selle peale tähelepanu juhtinud, kuidas meil inimesed surevad, ilma et nad tarvilikku

arstiabi saaksid. Inimesi ei ole võimalik kliinikutesse paigutada, kui see tarvilik, puuduvad korraldused, valitseb teatav saamatus ja tahtmise puudus. Arusaadav, et selle tagajärg on, et meie rahva tervis halvemaks läheb, et meie rahva juurdekasv väheneb, et meie rahva elav tööjõud, kui väärtus, hävineb. Kui niisugune olukord areneb, siis peab ütleva: meie ei ole jõudnud veel selle meeolule, selle meeeläraheitliku meeolule haripunktini, mis ajab sajad inimesed perekondadega Balti jaama ja sadamasse, et oodata rongi, et oodata laeva, millega pääseksid siit välja.

Rahva keskel iga päevaga süveneb see teadmine, see tunne, et siin oleme meie ainult selleks, et maksusid maksta, et kohustusi täita riigi vastu, aga meie sotsiaalse tasapinna, meie kultuurilise tasapinna, meie perekonnaelu tõstmiseks ei taha need organid, kes selleks kutsutud ja kohustatud on, mitte sõrmeotsagi liigutada. Nendel on oma huvid, oma eesmärgid, nendel on oma eriülesanded, oma püüded, oma ja oma kitsa seljataguse kindlustamiseks. Ja nad ei tunne, mul on niisugune tunne, nad ei usu, et meeeläraheitlik meeolule meie rahva keskel on. Seda ei usta praegu, aga ta on, ta on selle tagajärjel, et rahval ei ole tarvilikku tööd, et rahval ei ole tarvilikku sissetulekut elu ülespidamiseks, ei ole tarvilikku kindlustust. Selle kõige eest peaks aga riik hoolitsema, kui ta tahab üldhuvide kaitsja olla, kui ta tahab riigi isolemist kindlustada. Kui ta seda tahab, siis ei tohi ta ainult üksikuid kihte näha, kes kõrgemale on tõusnud ja sellepärast rohkem silma paistavad, vaid tuleb näha ka neid, kes all on. Aga meil seda ei tehta, meil astutakse üle nendest, meil on viimasel ajal eriti just üheks agitatsiooni võtteks paremal pool saanud meie hoolekandeaasutused, meie vaesed lapsed, meie vanad. Niikaua kui on niisugune arvamine, niikaua, kui on niisugune meeolule valitsevate erakondade keskel, niikaua muudatust loota ei ole. Niikaua läheb töö-hoolekandeministeerium oma ülesannetega ikka enam ja enam allamäge. Sellest oleks kahju, sest ühes sellega kasvab ka meie rahva viletsus ja ühes sellega saab ka rahva tulevik ikka enam ja enam küsitavaks.

Töö-hoolekandeminister **J. Masing**: Olen eelkõneleja rkl. härra Johanson'iga täiesti ühel arvamisel, et töö-hoolekandeministeeriumi nimetus ei vasta tema sisule. Kuid nime de tekitamises lähen härra Johanson'ist põhjalikult lahku. Minu arvamise järgi on enne objekt ja siis nimi. Härra Johanson ütleb, et nimi on seal, aga sisu ei ole. Kui kuskil on pere juurdekasvu oodata, siis oodatakse enne laps ära, ja siis tulevad alles varrud. Muidu

võib nii juhtuda, et nimetatakse Jürit, kuid tuleb Mari. Kui vaadata töö-hoolekandeministeeriumi tema tööilme järgi, siis leiame, et tema alla kuuluvad eestkätt tervishoid ja töökaitse, mis peajasjalikult muud ei ole, kui tervishoid kitsamas mõttes, see on vabrikute järevalve ja masinate järevalve, et töölisi õnnetuste eest kaitseda, ja edasi kuulub selle ministeeriumi alla hoolekanne. Nii et õieti peaks tema nimetus olema „Tervishoiu ja hoolekande ministeerium“. Vaatame edasi tööjõude selles ministeeriumis. Meie leiame sealt kolm arsti, apteeker, üks jurist ja üks juristiksaamas ning terve staadi kantseleiametnikke, kuid meie ei leia sealt ühtki inseneri, ühtki arhitekti ega ka ühtki tehnikut. Vaatame tööalasi. Meie leiame terve rea vanadekodusi, haigemaju, sanatooriume, leprosooriume, aga meie ei leia metsi ega suuri maaalasi, vaid ainult nii palju maad, kui asutuste all olemas, ei leia soosid ega rabasi. Nüüd aga nõutakse, et see ministeerium peaks töötaolekut kõrvaldama, peaks lahendama majanduslikke küsimusi. Üks tähtsamatest rahvamajandusküsimustest tahetakse hoolekandealusele seada, tuleb hoolekande teel seda kõrvaldada, ja seda on seni ka tehtud. Kui ma ministeeriumi juhtimisele asusin, tekkis minus küsimus, mis moodi töö-hoolekandeministeerium sarnases olekus tööpuuduse vastu peab võitlema. Mulle öeldi, et meie kogume andmeid, kui palju töötatöölisi on, ja palume Vabariigi Valitsuselt selleks summasid, ning kui meile need summad määratakse, jaotame nad välja. Aga kui ma küsisin, kuidas järevalvega lugu on ja kuidas kontrolli teostatakse, et need margad, mis selleks otstarbeks antakse, otstarbekohaselt saaksid ära tarvitatud, sest meie riik ei ole rikas, siis öeldi mulle, et: „seda kontrolli meil ei ole, aga seda teostatakse teiste ministeeriumide kaudu.“ (Vahelhüüe pahemalt poolt: See on Teie ülesanne!) Nii et ma olen härra Johanson'iga ühel arvamisel, et sel ministeeriumil on nimetus, mis talle ei kuulu. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ma räägin olukorrast, ega see ei ole ainukene väärnähtus. (A. Jõeäär, stp: Mida Teie seal olete ära teinud?) Ei saa nõuda, et mina üheksa päevaga selle peaksin ära tegema, mis teie 9 aasta jooksul ei ole ära teha suutnud.

Teises küsimuses, mida puudutas rkl. Johanson, nimelt tööliste tööpalkade kohta, võiksin täiendavalt tähendada, et Tallinnas on meestel normeeritud töödes päevapalk 160 marka ja naistel 130, provintsidel — meestel 150 ja naistel 120, mittenormeeritud töödes 120 ja 110. (L. Johanson, stp: Kas kolme tööpäevaga nädalas?) Seda organiseeri-

vad omavalitsused, nii kuidas olud lubavad. Ma ei saa seda Teile täpselt öelda, kas nad töötavad kolm päeva või kuus päeva nädalas.

Mis puutub lastekodudesse, siis võib olla Riigikogu liige härra doktor Mõttus annab selle kohta lähemaid seletusi. Lood on aga tõsiselt nõnda, et praegu on Nõmme lastekodus isegi küllalt ruumi. Nii et võib olla on võimalus mõnda lastekodu sulgeda vaid ainult koondamise mõttes, et niipalju kulusid ei oleks.

Mis puutub töölise palga normeerimise küsimusesse, siis ei saa selles küsimuses tööhoolekandeministeerium rohkem teha, kui seadus lubab ja kui tema on õigustatud tegema seaduste alustel.

Pensioniseaduse kohta võiksin niipalju öelda, et siin on tõesti väärnähtused olemas. Tuleb juhtumisi ette, kus ühe pension on väike, kuna teisel, kes Eesti riigi seisukohalt vaadates seda ära teeninud ei ole, pension omakorda suurem on. See küsimus tuleb reguleerimisele võtta.

Siin puudutati ka lõunavaheagade küsimust. Selle kohta võiksin tähendada, et tööstustes, kus 10-tunniline tööpäev, on lõunavaheag,.. (L. Johanson, stp: Mis õigusega Teil 10-tunniline tööpäev on, kui 8-tunniline maksab?) ...kus 8-tunnilist tööpäeva peetakse, seal lõunavaheaga ei ole. Kuid ei ole seda sellepärast, et töölised ise ei soovi. Nad tahavad ühe järguga töö ära teha, et pärast välja puhata.

Mis puutub haigemajadesse, siis arvan, et meil see küsimus igatahes kõige teravam ei ole. On kohti ja paiku, kus olukord selles suhtes palju halvem on. Üksikasjaliselt ei tahaks puudutada, vaid tähendaksin, et meie surevus on alla keskmist Eestis, võrreldes teiste riikidega; ta on umbes 15% 1000 kohta. Et sündivuse arv väike on, sellel on õige mitmesugused põhjused, minu arvates osalt ka majanduslikud, kuid igal juhtumisel mitte majanduslikud. Kui heidame pilgu ennesõjaaegsetesse Viljandi ja Pärnu kreisidesse, leiame sealt 50—60% meesterahvaid, jõukaid talupere-mehi, kes üldse ei abiellunud, et järeltulevat sugu järele jätta. See probleem on väga keeruline ja seda praegu siin arutada ei pea ma kohaseks.

O. Gustavson (stp): Ma tahaksin härra töö-hoolekandeministrile esitada ühe küsimise. Härra minister omas vastuses rkl. Johanson'i kõnele ütles, et töölise palga normeerimises ministeerium ei saa rohkem teha, kui maksavad seadused seda lubavad. Härra ministril ei tohiks teadmata olla, kas tema eelkäija selles suhtes midagi teinud on või mitte. Terve palgakõrgendamise kampaania pandi

läinud aastal käima selleks, et tööliste palku normeerida vähemalt selle tasapinnani, mis maksev riigiettevõtetes. Ma esitaksin praegu härra ministriile küsimise, kuidas selle palgakõrgendamise kampaania töötulemustega lugu on, kas on positiivseid tulemusi saadud, või on tähendatud kampaania negatiivsete tulemustega lõppenud. Ma oletan viimast sellest, sest et alles hiljuti ühest ajalehest lugeda võisin, kus ministeerium ametliku kirjuga teatavaks tegi Narva töölistele, et ministeerium Narva tööliste palga suhtes midagi saavutanud ei ole. See küsimus on küllalt sedavõrd tähtis, et eelarve arutamise puhul minister peaks vähemalt ütleva, kuidas selles suhtes asi õieti on.

A. Möttus (töer): Väga austatud Riigikogu liikmed! Võttes siin sõna Riigikogu liikmena ei ole mul kaugeltki mõtet ega tahtmist härra Johanson'iga polemikasse astuda mõnede küsimuste puhul, mida ta üles tõstis, vaid tahan tarvitada sõna selleks, et faktilise märkusena juhtida tähelepanu nii mõnelegi asjaolule, mis tõde ei vasta. Härra Johanson tähendas, et ministeeriumis on valitsemas tendents, millega on asutud senise hoolekande likvideerimisele. Ta ütles veel palju piltlikumalt, nimelt et kuskil olla teatud lastekodude lammutamisele asutud. Kui sarnaste väidetega välja tulla, siis peaksid olema päris kindlad ja põhjalikud andmed selleks. Härra Johanson'il puuduvad aga andmed, ma püüdsin juba vahelühüetega selle peale tähelepanu juhtida, et need andmed õiged ei ole. Ministeerium ei ole tänini ühegi kodu lammutamisele või likvideerimisele asunud, küll aga on ministeeriumil kava lastekodude ümberkorraldamiseks valmis, ja seal ei ole juttu sellest, et üks või teine kodu tuleb likvideerimisele, vaid jutt on sellest, kuhu mahutada haiged lapsed, kuhu mahutada tiisikushaiged, kuhu siifilishaiged jne., kes praegu lastekodudes üheskoos viibivad. Vaadake, minu härrad, ega see küsimus ei lase end lahendada muidu, kui meie ei võta käsile lastekodude ümberkorraldamist terves ulatuses. Niipalju oleks mul lastekodude kohta öelda, pikemalt selle juures peatuda ei ole mõtet.

Edasi tähendas härra Johanson, et tervishoiu seisukohalt olla meil olukord sarnane, mis tõsiseks kartuseks põhjust annab. Ma pean ütleva, et meil eriti läinud talvel oli tõesti seisukord võrdlemisi tõsine ühe ägeda külgehakkava haiguse suhtes. See on nimelt sarlakahaigus. Meil ei ole nüüd suuri epidemiaid olnud, kui ainult oli läinud talvel seda sarlakahaigus. Mina küsiksin nüüd, kui härra Johanson võtab enesele julguse ütlemiseks, et selle taudi vastu võitlemiseks midagi ei ole ära

tehtud, et korraldus üldiselt on halb olnud, mida siis Teie õieti soovite, ja kas on küllaldaselt põhjusi niisugusteks süüdistusteks? Mingisuguseid eeltingimusi sarlaki lahtipuhkemiseks ei ole, see haigus tuleb perioodiliselt ja laguneb laiali. Minu teada on ta terves ilmas perioodiliste taudidena valitsemas ja protsentuaalselt on teda kõige enam Inglismaal, Shveitsis ja Rootsis, kus üldine sotsiaalne olukord ja tervishoidlik korraldus sugugi halb ei ole. Seda ei tahaks ometi keegi meist öelda.

Siin on haigusega tegemist, mis ei paindu ühegi seaduse, ei ühegi reegli alla, vaid perioodiliselt ilmub. Mis põhjustel ta tekib, mis asjaolud teda välja kutsuvad, see on seni veel selgusetu. Oleme selle haiguse vastu võitlemisel kasutada püüdnud kõiki abinõusid, mis teadus meile selleks kätte näitab. Kui Narvas mõned üksikud lapsed kauemaks kasarmutesse on jäetud kui see tarvilik on, siis mina, — mul puuduvad praegu selleks täpsed andmed, kuid minul on nende saamine peatselt võimalik ja ma võiksin selle üle kas või edaspidigi avalikuse ees kõnelda, — võin öelda, et ka Tallinnas on juhtumisi ette tulnud, kus raske on inimesi haigemajja paigutada. Kui minnakse kas või politseiga järele, siis põgenetakse akende kaudu ära. Kes selles süüdi on, et meie seltskonnas närvilikkust ja ärevat meeleolu levitada, selleks on igatahes just pahemalt poolt kõvasti kaasa aidatud, uisapäisa arvustades ametasutusi, et nad midagi korda ei saatvat. Kui härra Johanson midagi mõistlikku ette paneb, võtan otsekohe vastu ja talitan selle järgi. Kuid pole seni öeldud midagi peale arvustuse. Arvustatakse, et ei ole hea, aga ei näidata, mis tegema peab. Nii ei saa, see on ju kõige lihtsam ülesanne, muud kui arvusta, ära tee midagi, vaid löhu kõik maha. (J. Voiman, stp: Kas Teil siis algatusvõimet sugugi ei ole?) See ei ole siin üksikute pahede peale näitamine, vaid arvustus, mis kestab aastate kaupa, ilma mingi positiivse aluseta. Kui mina tahaksin praegu arvustada, siis ma võiksin lõhkuda kui palju tahes. Mul aga selleks tahtmist ei ole. Lihtsalt tulla rääkima ja siis arvata, et sellega on kõik tehtud, nii ei saa. Mina olen teinud kõik, mis meie oludes teha saab. Kuulake ja küsige asjatundjate käest. Niisuguseis asjus ma ei saa Teiega, härra Johanson, rääkida. See on siis nagu Venemaal, et komissarid tahtsid operatsioone ette kirjutada arstidele, määrati selleks isegi komissarid haigemajadesse, aga seda läbi viia ei saadud. Teie ei saa ka mulle öelda, et ma pean pimesoole operatsiooni nii tegema, nagu Teie tahate. Mina teen ikka nii, nagu arstiteadus nõuab. (J. Piiskar, stp: Teid ei lastagi teha.) Noh, Teilt juba seda ei küsita.

Töö-hoolekandeminister J. Masing: Rkl. härra Gustavson'ile võiks niipalju öelda, et töö-hoolekandeministeerium ei saa asutustele ja vabrikutele ette kirjutada, et teie olete sunnitud nii- ja niipalju palka maksma. (A. Jõeäär, stp: Aga saate küll, seadus annab Teile selleks õiguse.) Lepituskomisjonil oli katse neid lepitada, et kuidagi vastu tuldaks neile ja palka kõrgendataks. Ja mõned asutused on mõne protsendi võrra palka kõrgendanud.

Mis puutub Kreenholmi küsimusse, siis on asi küll sarnane. Kuid viimasel ajal on seal tööliste palve peale töö-hoolekandeministeerium jällegi katset teinud, et kas vabrikuvallitus ei saaks töölistele vastu tulla vähemalt sauna ja pesuköögi ning ka korterite küsimuses. Seal peab tähendama, et Kreenholmi korterid ei kuulu mitte nii öelda palgasse natuuras, vaid seal makstakse rahalist palka ja töölistele üüritakse korterid välja samal alusel nagu teistelegi inimestele. Ei küsita ka, kas tööline peab elama vabrikumajas või võib ta elada kus tahab. Kortерid on normeeritud üüri-seaduse alusel, ja kui seal töölised nurisevad, et nendel palgast korteriraha kinni peetakse, siis selles suhtes töö-hoolekandeministeerium saab igatahes tähelepanu juhtima, et see talitusviis ei ole seadusepärane. Vabrikuvallitusel ei ole õigust korteriraha kinni pidada, vaid kui töölised ei maksa, võib seda kohtu korras neilt sisse nõuda. Niisama ka sauna korraldus. See on kommertsalusele seatud, selle peale vaatamata, et töö-hoolekandeministeeriumi poolt on sooviavaldu esitatud, on katset tehtud, on isegi koha peal käidud ja tundide viisi räägitud, aga järeleandmist ei ole olnud. Ja öeldakse, kui meie käest nõutakse veel rohkem, siis oleme sunnitud vabriku sulguma.

L. Johanson (stp): Meil oli võimalik kuulda härrade ministrite programmi. Üks härradest ministritest kõneles sellest, kuidas Jürist Mari saab ja kuidas Marist Jüri saab. (Vahelhüüe valitsuse looshist: Teie süsteemi järgi!) Mispärast on ministeeriumid sarnases olukorras nagu praegu, ja mispärast puuduvad ülesanded? Kardetakse Jüri ja Mari vahetamist. Ja mis te kuulsite peale selle? Mina ei kuulnud midagi. Kui teie kuulsite midagi muud, siis võtke sõna.

Teine ministriabi tegi sissejuhatuse, et ta ei kõnele ministrina, aga ta pidi kõnelema ministrina, teda kutsus selleks härra minister. Kas teie kuulsite, püsiv ministeeriumi juht küsis: mis ma pean tegema? Teil on nii suured kogemused, härra ministri abi, Teie olete nii hulk aastaid ministeeriumis püsinud, olete tegelik juhataja ja tulete sarnase küsimusega,

et kas võib valgustada seda asja, mis silma paisab. (A. Schulbach, töer: Teie oma pooltunniliste koosolekutega sotsiaalkomisjonis ei tee ka midagi ära.) Vabandage, mina ei ole kunagi selle poolt olnud, Teie olete seda vist küll teinud. Teie astusite komisjonist tagasi, aga Teie saatsite endise ministri asemele, küllap see temale kõik ära kulub. Selles asjas ei ole Teil minule mitte midagi öelda. Ministri abil ei olnud ka mitte midagi öelda. (A. Mõttus, töer: Teie ei ole sellega rahul, aga öelge, mis peab tegema?) Teie sellejuures tunnistate, et ümberkorraldamise kava siiski olemas on. Missugused vaated Teil laste perekondadesse paigutamise ja lastekodude kohta on, olete ette toonud koosseisu komisjonis, ja see on väga hästi meile teada. Ja et töökaitseparaadi ümberkorraldamine on teie käes olnud, nimelt selle kokkutombamine, ka see on meile väga hästi teada. Nii et teie seal siiski midagi teinud olete ja vist seda, et ministeerium oma ülesandeid täita ei ole saanud, ja vististi teil ka selleks aega ei ole, et ministeeriumi töösse vähe aega pühendada, sest Teil on veel terve rida teisi ülesandeid. Mis puutub Narvasse, siis kui Teil isegi Narva olud teada ei ole, kui Teil isegi see teada ei ole, et seal haigemajad on seisnud, kuna võimalik ei ole olnud haigeid lapsi haigemajadesse paigutada, siis näitab see, kuidas Teiegi nende ülesannete peale olete vaadanud.

Chr. Kaarna (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Kahtlemata kordub tänavu seesama, mis endistel aastatelgi olnud. On nimelt üks küsimus, mida niihästi eelarve-komisjonis kui ka Riigikogus pikalt-laialt sõelutakse, arutatakse, kaalutakse ühest ja teisest küljest, nii kuidas iganes võimalik, see on teatrite küsimus. Teatrite juures peatatakse mitmed tunnid, vist koguni mitu päeva, misjuures minnakse isegi niikaugele, et hakatakse saali ja majaplaane kirjeldama ja kantakse ette, kui palju ühest või teisest etendusest osa võetud, missugused piletihinnad jne. Ja lugupeetud rkl. härra Raudkepp ei jätnud ka ära märkimata, kui kergesti võimalik on taevavaravast sisse hüpata. Aga niipea kui jõuame palju tähtsamate probleemide juurde — igatahes tööküsimust pean Eestis praegusel ajal üheks kõige tähtsamaks küsimuseks — siis ei too kõnelejad midagi muud ette, kui sotsialistid teevad etteheiteid nõndanimetatud potipõllumeestele ja uutele põllumeestele-asunikukudele, nende keeles — noormaaliitlastele. Sellega ei saa aga põrmugi paigalt edasi, kui siit kõnetoolilt kuuleme ainult sotsialistide etteheiteid „suurasunikukudele“ ja „potipõllumeestele“, kes olevat igas küsimuses tagasikiskujad ja

tagasivedajad. (Vahelhüüe: Masing'i hoo-
lekande alused on niisugused!) Neid
aluseid ei olegi veel, sellepärast on enneaegne
nendest rääkida. Peaks vist arusaadav olema,
et uuel töö-hoolekandeministril, kes ainult
mõned päevad ametis, võimalik ei olnud nii
äkitselt uusi kavasad esitada. Pealegi ei või
uusi kavasad esitada Riigikogule valitsuse liige
enne, kui need on kogu valitsuse poolt läbi
vaadatud ja heaks kiidetud, kui valitsus tea-
tavad põhimõtted ja põhijooned üles on sead-
nud, ning seisukohad kindlaks määranud.
Ma ütleksin veel rohkem: ükski valitsuse liige
ei või isiklikku poliitikat ajada, vaid peab koa-
litsiooni liikmena talitama, selle peale vaata-
mata, kas kõik koalitsiooni seisukohad või
põhimõtted tema isiklikust seisukohast täiesti
vastuvõetavad on või mitte. Ma peatuksin
nüüd selle juures, et meie väga sagedasti väga
ruttu ja pealiskaudselt möödume tööküsi-
musest, ilma et saaks arutatud, kui suur on meie
tööpuudus, missugust tööd muretseda ja kusi-
das seda korraldada. Olen selle küsimusega
aastate jooksul tegemist teinud ja pean ütleva,
et meil on tööpuudus kujunenud alaliseks ja
kardetavaks nähteks, mis iga aastaga järjest
raskemaks läheb. Selle nähte suuremaks alg-
põhjuseks on nimelt see, et suure ilmasõja
ja vabadussõja tagajärjel meie majanduslikus
elus, eriti tööstusaladel, suured muudatused ja
murrangud sündisid. Need muudatused ise-
enesest ja nende tagajärjed olid rasked otsekohe,
kuid nad muutuvad päev-päevalt veel raske-
maks selle tõttu, et asutused ja tööstusette-
võtted, kes suurele hulgale töölistele tööd and-
sid, jäävad enam ja enam kängu sellepärast, et
nende tehnilised töötamisabinõud ei vasta
enam kaugelt ajanõuetele. Ja arusaadav, kui
meie tööstusettevõtted niisugusesse seisukorda
on langenud, et nende töötamisabinõud enam
ajanõuetele ei vasta, siis ei suuda meie töös-
tus seda töötasu, palka maksta, mis töölistel,
nende vaeva järele otsustades, tõepoolest ära
teenivad ja saama peaksid. Tööstuses, mis
tehniliselt halvasti püstitatud, ei või töötasu
kuigi rahuldav olla.

Niisugune lugu on ka mitmel pool mujal.
Kui teie vaatate meie asunikudeklassi, siis
peate tunnustama, et ka neil inimestel on suurte
muredega tegemist: nad peavad nii öelda
palehigi sees tööd tegema, mitte ainult päeval,
vaid ka öösel. Ja arusaadav, kui nad palgalist
tööjõudu tarvitavad, siis ei suuda ka nemad
niipalju maksta, nagu tööline saama peaks.
Veel enam, paljud ei jõuagi palgalist töö-
jõudu tarvitada.

Ei ole seisukord kerge veel paljudel teise-
tele aladel. Raskused on väga suured ja tun-
tavad. Kui veel arvesse võtta seda, et suur

hulk meie kodanikkest ilmasõja puhul ja selle
üldise kurva tõsiasja tagajärjel, et raha oma
väärtuse kaotas, elamisvõimalustest, see tähendab
neist allikatest, mis elamisvõimalust and-
sid, ilma on jäänud, siis näeme ühelt poolt, et
nende inimeste arv on kasvanud, kellel elami-
svõimalused puuduvad, ja teiselt poolt,
tööstusettevõtted vähemal määral töötama on
hakanud, või ei suuda kaugeltki ajakohast palka
maksta, ja meie satume tõsiste küsimuste ette,
mis sunnib meid mõtlema nende asjade peale
palju tõsisemalt, ja kohustab otsima teid
ummikust väljapääsemiseks. Kuhu meie mahu-
tame inimesed, kes on töötama mitte üksi linnas,
vaid ka maal? Ka maal on rohkesti töötatöö-
lisi, kuigi mitte suvel, küll aga alates varasügi-
sest kuni hilise kevadeni. Kuid seal, maal, ei
ole kaugeltki kõik võimalused elamisvõimaluste
loomiseks ära kasutatud, ei ole kasutamisele
asutudki. Selle asemel näeme, et peaaegu
kõik kavatsused on sihitud sinna poole, et lin-
nadesse rohkem inimesi meelitada. Üheks lin-
nadesse meelitamise abinõuks pean seda, kui
hakatakse linnades protsendita laenu andma
väikekorterite ehitamiseks. Väljavaated linnas
ei ole roosilised, sellepärast arvan, et kui tahe-
takse protsendita laenu ehk toetuslaenu anda,
siis juhita seda maale. Seal on küllalt kasu-
tamata maad, ja kui need maad antakse inimes-
tele, kes seda tahavad saada, kui sinna
juurde antakse võimalus kergendatud tingi-
mustel ehitusmaterjali ja laenu saada, siis luu-
akse uued kindlad eluasemed, kus korralikult
võidakse ära elada. (J. Holberg, põl: Väga
raske on kätte saada!) Kuidas raske kätte
saada! Igaüks teab, et igalpool on palju sar-
nast maad, mida võib kõlblikuks muuta.
Kuid inimesed, kellel on ainult kaks tühja
kätt, ei suuda siin üksipäini oma jõuga midagi
ära teha, neile peaks toetust antama. (J. Voi-
man, stp: Ei toetata! — Kohtuminister
O. Tief: Lõpmata kalliks läheb!) Nii
kaelamurdev see ei ole, tahtjaid on, antagu
neile krundid kätte. Mõni aeg tagasi käisin
Virumaal ühe jaama lähedal. Seal tulid inimesed
minu juurde ja näitasid lähedalolevat
sood, see ei olnud küll harimiseks kõlbmatu,
aga igatahes see, mis ei ole heinamaa ega mets,
rõgastikuga kaetud. Näitajad, maanäljased,
ütlesid, antagu neile siit mõni vakamaa maad,
mets on siin lähedal, nad ehitavad omale majad
ja asuvad siia elama. Nad olevat käinud aastate
jooksul palju kordi põllutööstusministeeriumis,
seal ei tulduvat vastu. Kui viimaks
ministri enese juurde päästud, raputanud see
pead ja öelnud: „Kuidas, minu ametkond
ajab nii halvasti asju!“ Lubanud kohe korral-
dusi teha, et palujatele maad antaks. Maanäljased
lähevad lubadusse uskudes koju ja

ootavad, millal maad saab. Läheb mööda kuu, kaks, kolm, siis aasta — kuid maasaamisest ei tule midagi välja. Jah, nii on asjad. (Tööhoolekandeminister O. Tief: Kaotage siis üüriseadus ära!) Valitsete ja teete Teie, mitte mina. Ma ei öelnud, et see juhtumine täna või eile oli, ja ma ei toonud seda selleks ette, et praegust valitsust või ministreid arvustada. Peab aga ütleva, et seal on midagi, mis nii öelda nagu kraaviks ees on ja ei lase inimestel seda kätte saada, mida nad tahavad. Kui mina rahaministeeriumi eelarve puhul sõna võtsin, kusjuures juhataja mind takistas sellepärast, et elukorterite ehitamiseks küsitud summa, millest ma kõnelesin, ei kuulunud rahaministeeriumi korraliste kulude hulka, vaid oli operatsiooni fondide eelarves, siis ei saanud ma kõike öelda, mida öelda tahtsin. Kui siin pooldatakse väikekorterite ehitamist linnades, siis vaidlen ma selle vastu. Meil on just väikekorterite linnades juba praegu liigagi palju, ja kui neisuguseid veel juurde ehitama hakatakse, siis ei saada sellega korteriolude parandamise mõttes midagi kätte. (O. Gustavson, stp: Mitu leibkonda on ühes toas!) Muidugi on neisuguseid kortereid, väikesid urkaid, mida õieti korteriteks ei või nimetadagi, palju. Kui teie neid siiski juurde ehitate, kes annab garantii, et Tallinnas tööolud edaspidi paremad on kui praegu. Mina ei julge seda loota, olen asjatundjatega kõnelenud ja need on peaaegu kindlad, et tööolud siin veel halvemaks muutuvad. Ainukesed tähtsamad suurtööstused Tallinnas, mida tõesti elujõulisteks võib pidada, on tselluloosi ja Luther'i vabrikud. Need tulevad omaga välja ja võivad aktsionäridele ka dividendi maksta, kuid paljudelt teistelt tööstusettevõtelt seda loota ei ole, sest nende töötamisabinõud on sarnased, mis ei suuda võistelda välisuruga, olgugi et töölaliste madalad palka maksetakse. Tuleb tõsisemat rõhku panna maa peale. (A. Tupits, põl: Maal ei või ka alevikke asutada.) Aga kuhu Teie, härra Tupits, töotarahva panete? Rahvas on tööta, seda salata ei saa. (K. Tonkman, põl: Mittepõl hektari anda, vaid rohkem.—A. Jürman, põl: Ühe sõnaga — maa väljaandmist hõlbus-tada.) Ega seda veel alevikuks ei või nimetada, kui ühe või teise jaama juurde 4 või 5 inimest ehitab väikesed majakesed. Neil leidub seal teenistust ka mujalt, mitte ainult maalapikesest. Näiteks, kui ma ühe Virumaa jaama lähedal asuvate inimeste muredest näite tõin, oli mul silme ees üks võimalus: inimesed, kui neile väikenegi lapikene maad — asukoht on suurte metsade lähedal — oleks antud, oleksid ehitanud sinna majad ja oleksid võinud metsatööstest osa võtta. Viimasel talvel leidis seal

teenistust ligi tuhat inimest. Praegu ei ole seal võimalik korterit saada. Mõni tühi vagun oli jäetud metsatee äärde, ja inimesed said nendes külmal ajal peavarju. Kuid inimesed ei suuda neisugustes tingimustes kaua elada ja perekonna asutamisest ei või juttugi olla.

Mis puutub ühiskondlikkusesse või nõndanimetatud hädaabitöösse, siis on see üks abinõu tööpuuduse vastu võitlemisel. Kas töid küllalt hästi korraldatakse, selle juures peatuda ei maksa. Mina arvan, et kuna meie neis asjus algajad oleme, siis ei võinud ega või vist ka praegugi nõuda või tahta, et tööde korraldamine alguses kõige eeskujulikum ja viljakus kõige suurem oleks olnud. Ei saa seda nõuda seda enam, et kaunis suur protsent töötatöölise hulgas on sarnaseid inimesi, kes rasket füüsilist tööd ei jõuagi teha. Vaadake ainult neid naisi, kes Nõmme raudtee ääres töö. Seal on noori ja vanu inimesi, keda vae-vavad mitmed haigused ja kes pikema aja jook-sul kannatanud alatoitluse all.

Missugused oleksid teised abinõud tööpuuduse vastu kindlustamise suhtes, sellest on meiegi juures väga mitmel puhul kõneldud. Mõned nõuavad sunduslikku kinnitamist tööpuuduse vastu. Mina arvan, et kuna meil töötatöölise hulk suur on ja kogu riigis kaunis suur hulk kodanikke tööpuuduse all kannatab, siis tuleb küll kõigepealt küsida, keda õieti tuleks või saaks meil kinnitada ja missugused oleksid kinnituskasutused. Mujal ilmas on asi teisiti, seal kindlustatakse tööpuuduse vastu üksnes teatud tsentrumite tööstustöölisi, kes mitte igal juhtumisel, vaid ainult kindlaksmääratud kordadel, näiteks ettevõtete seisaku puhul toetust saavad. Meil aga on töötatöölise hulgas tõsised tööstustöölisi, välja arvatud metallitöölised, võrdlemisi vähe. Liiga lai-ali minna tööpuuduse vastu kinnitamisega ei saa. Ma arvan, kui seda, nimelt üldist kinnitamist, tahetakse läbi viia, kui teie seda propageerima hakkate ja töölisele ära seletate, keda saab kinnitada ja missugusteks juhtumisteks, kui palju see neile maksma läheb jne., siis ma olen kindel, et töölised on esimesed, kes selle vastu raiuvad ja ei lasegi seda läbi viia.

Mis nüüd üldse töölisliikumisesse ja töölise enesekorraldusse puutub, siis ei seisa raskused ja puudused mitte selles, et valitsus vigu teeb, et tööhoolekandeministeeriumis praegu või enam halvad ministrid on olnud, vaid suuremaks veaks on töölise eneste puudulik korraldus. Nii puudulikku korraldust ei ole üheski seltskonnakihi. Mõnedki poliitilised erakonnad ja kodanlikud ringkonnad on endid nii poliitiliselt kui ka kutsehuviliselt hästi kindlustanud ja organiseerinud, kuid töölise juures, selle peale vaatamata, et seal juba kutsehuvide

ühtluse pärast üksmeel ja üttehoidmine peaks valitsema, leiab poliitiliste killustajate töö kõige enam pinda, ja seal on veel praegugi, hoolimata valusatest õppetundidest, lugu nii: kes rohkem pakub, see on võidumees. Ma ütlen, kui tulevad suured enampakkujad, Vabariigi Valitsus aga nii „vaikne“ on, et ta selle peale mingisugust tähelepanu ei pööra, vaid laseb vabalt niisugust kihutustööd teha, siis ma olen kindel, et teid, härrad sotsialistid, ei oleks siin mitte 25, vaid võib olla 10—12 inimest. Seal on lugu nii, et kes rohkem pakub ja lubab, selle järele joostakse, seda peetakse õigeks huvidekaitsjaks. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Noh, Teie pakute praegu üle!) Mina pakkumise kunsti ei tunne. Aga ma tahan öelda veel seda, et kui töö-hoolekandeminister vigu on teinud, siis mõned vead on seletatavad tööliste eneste tungivate nõudmistega ja seisukohtadega. (L. Johanson, stp: Mõned vead on teieaegsed veel!) Mispärast mitte, sest kes on ilma vigadeta!

Kui meil kõneldakse töökaitseaduste likvideerimisest, siis arvan, et sellest tõsiselt kõnelda ei saa. Üldisest likvideerimisest ei või juttu olla ja osalist likvideerimist ei ole ka. Kui kuskil on seadused öötöö keelu asjus täitmata jäetud, kui töökaitsekomissaridelt, kes järelevalvet peavad teostama, seaduse jõusseastumise puhul ei ole otse rusikaga nõutud selle momentaalset elluviimist, mida teie nimetate seadustest möödahiilimiseks, siis on see olnud teatud vastutulek töölistele nende eneste tungival nõudmisel. Kui omalajal Riigikogus Vabariigi Valitsuse poolt esitatud öötöö keelu seadus üksmeelselt läbi läks, mis eriti naistele öötöö ära keelab, siis jumaldasid kõik töölised seda sammu, aga kui tegelikult seda teostama hakati, mis mürglit nad siis tegid, eriti Luther'i vabriku naistöölised? (L. Johanson, stp: Nad olid üles kihutatud!) Ma arvan, et nagu Teie ütlete, „potipõllumehe“ lehe toimetajal ei võiks niisurt mõju olla, et ta suudab neid üles kihutada. Kui nad on klassiteadlikud töölised, siis jäägu nad oma nõudmistega juurde. (L. Johanson, stp: Egasee ei olnud nende nõudmine, see oli rahvusvaheline konventsioon!) Nad käisid omalajal ka tööhoolekandeministeriumis küllalt rääkimas, et lastagu neil töötada. Kui neile heaga vastu ei tulnud, siis öeldi kohe: „Mis õigusega teie ei luba inimesi tööd teha?“ (L. Johanson, stp: Varemalt lubasite, pärast tahtsite kahe nädala jooksul likvideerida. Oleks võinud seda pikkamisi teha!) Ongi pikkamisi tehtud, aga just sellepärast teie valitsust süüdistategi. Kui töölised ise looksid omale kindla korralduse, kui neil oleksid eeskujulikud ametiühisused, kellega saab asjalikult kõnelda, kes

ei tee demagoogiat ja kes ei ole äärmiste olluste kihutustöö mõju all, siis oleks töölisklassil nii mõnigi võit juba praegu käes. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ei, teie olete mind määrinud aastate jooksul, ma ei mõtlegi teie hulka tulla. (Vahelhüüe.) No ega teie sellepärast tervet tööerakonda ei ole saanud maha teha, kui teie mind olete mustanud.

Siis õpilaste küsimus. Ma arvan, et nii selle asja peale vaadata ei saa, nagu oleks tahtud või tahetakse praegu õpilasi, noori inimesi, tööstusettevõtjate, vabrikantide võimusesse anda, et viimased võivad õpilastega teha, mis tahavad. See on õige tõsine küsimus. Iga lastevanem seisab praegusel ajal küsimuse ees, kuidas saab lastele tööd õpetada ja tööd leida. See ei ole kaugeltki lihtne ja kerge asi. Siin tuleb kindlasti seaduserikkumisi ette, ja neid on raske ära hoida, sest ei ole ju võimalik politseid iga alaealise järelevalvajaks panna. Ja mis saab siin ministeerium või mõni teine ametkond teha, kui siin ja seal mõni alaealine töötab; alaealised võivad juhuslikkudel töödel mitmel pool töötada, selles ei saa neid keegi takistada. Ja mis õieti saadakse sellega kätte, kui tööõppimine alaealistele korralikkudes ettevõtetes ära kaotatakse, kuna nad selle tagajärjel juhuslikkudel töödel käima hakkavad. Kas on see parem? Kui tegelik elu sunnib inimesi nii noorelt tööle käima, siis peab jällegi vaatama, kas omalajal ei ole vigu tehtud, mida nüüd ehk võiks parandada.

Teie ütlete, et töölisi ei võeta kuulda. Nii see ei ole. Ma mäletan nii mitmel puhul peetud läbirääkimisi töölistega ja mul tuleb väga selgesti meelde üks koosolek, kus töölised mitte niisuguste ütelustega ja lööklausetega välja ei tulnud, nagu omalajal, mil kommunistlikud ässitajad täielikud „töölisliikumise“ peremehed olid. Kuna enamalt oli iga ettevõtja tööliste meelest „vereimeja“, ja ettevõtja omalt poolt vaatas töölise peale kui kurjategija peale, kelle mõttes ainult tahtmine vabrikuid põletama hakata, missuguse meeleolu juures isenesest mõista võimatu oli midagi kätte saada, võidi sel koosolekul, kus mõlemad pooled viisakad olid, kuigi seal iseäralikke otsekoheseid tagajärgi ei saavutatud, ühemeelselt deklareerida, kui asjalikult kõneldakse, võidakse kätte saada vähemalt teadmiski, et praegusel momendil ei saa midagi ära teha. Vähemalt see selgus saadi siis kätte. (J. Vain, stp: Vahest saab ka nii kätte, et tehakse ära kõik, aga pärast ei täideta.)

Mis hoolekandesse puutub, siis arvan ma, et vahest viimasel aastal ei ole küll suurt midagi ära tehtud. Üldiselt aga, hoolimata meie suurtest raskustest, on Eesti riik mõne üksiku aasta vältel hoolekande alal hiigla töö ära teinud.

(Töö-hoolekandeminister J. Masing: Väga õige.) Niipalju ei ole suutnud sellel alal korda saata isegi vanemad riigid, liiategi nii lühikese aja jooksul. Muidugi, see töö oli tarvilik, meil ei olnud teist pääseteed. Hulk lapsi, nii rinnalapsi kui ka suuremaid, oleks saatuse hooleks jäänud, ja need ei oleks tänapäev enam elavate nimekirjas seisnud, kui tööhoolekandeministeerium ei oleks lastekodude, suvekoloniide jne. asutamisele asunud. See töö — tema vastu on küll vaieldud, isegi hukka mõistetud — mina ütlen, see töö oli tarvilik ja see saab ikkagi head vilja kandma.

Juhataja **M. Martna**: Kuulutan vee-
randtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.20 m.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

6. Riigikogu Juhataja **M. Martna**:
järgmise koos- Koosolek kestab edasi.
oleku aja ja päe- Sõna on juhatusel liikmel
vakorra kind- Penno'l.
laksmääramine.

Abiesimees **R. Penno**: Juhatusel nimel
teen ettepaneku, täna kell 5 p. l. Riigikogu koos-
olek ära pidada, päevakorda võttes:

1) Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve
1927./1928. a. — II lugemisel.

2) Maavolikogude kodukorra muutmise
seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

3) Riigiteenijate haiguskindlustusseadus —
II lugemisel.

Muuseas, kui eelarvega peaks läbi jõutama
käesoleval koosolekul II lugemisel, siis tuleb
ta loomulikult õhtul III lugemisele. Kui aga
ei jõua, siis juhatus kavatses õhtul, pärast eel-
arve II lugemisel vastuvõtmist, määrata veel
kolmas koosolek, kui selleks aega jätkub.

Peale selle on juhatusel kavatsus pidada
homme kaks koosolekut — hommikul ja õhtul,
mõlemad eelarve arutamiseks. Siis kanduks
kodukorras ettenähtud arupärimis-koosolek
reedese päeva peale. Kui aga homme neil
kahel koosolekul eelarvet vastu ei jõutaks võtta,
siis oleks reedehommikune koosolek veel eel-
arve arutamiseks määratud, kuna õhtusel koos-
olekul tuleksid arupärimised.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.)
Nähtava enamusega on ettepanek vastu
võetud.

**7. Eesti vaba-
riigi kulude ja
tulude eelarve
1927./1928. aas-
taks — II luge-
misel. (Punkt
5. järg.)**

B. Eilman (stp): Väga
austatud Riigikogu liik-
med! Töö-hoolekandemi-
nister omas kõnes tähendas,
et selle ministeeriumi üles-
annetesse kuuluda ainult
tervise ja hoolekande järe-
valve. (Töö-hoolekande
minister J. Masing: Töökaitse ka!) Mina
Teie kõnest ei saanud seda aru. Sellega tahab
minister välja paista lasta, nagu töökaitse ei kuu-
lukski töö-hoolekandeministeeriumi alla. (Töö-
hoolekandeminister J. Masing: Teie
ei saanud minust aru.) Ja mulle ka paistab,
et see tõesti nõnda on, et töö-hoolekandeminis-
teerium on lõpetanud töökaitseaduste järe-
valve ning tööliste töökaitse. Seda näitab meile
terve rida ettetulnud juhtumisi tööstusette-
võtetes, isäranis kui tähele panna neid väär-
nähtusi, mis ettevõtjad selle puuduliku järevalve
tagajärjel toime pannud. Kui tööline, võin
tähendada, et meie töökaitseadused on väga
puudulikud, need seadused on päritud vanast
Vene ajast, ja meie teame, et need seadused esi-
meses joones ei kaitse tööliste huviseid,
vaid et nad oma kaitse alla võtavad tööstuse
ettevõtjad ja annavad ettevõtjatele võimalusi
tööliste ekspluateerimiseks. Need seadused
maksavad meil. Neis on küll mõnesuguseid
parandusi tehtud, kuid need ei ole nimetamise
väärt ja ei ole ka tööliste olukorda kuidagi
viisi parandada aidanud. Tööline on praegusel
korral täiesti kaitseta, kuigi öeldakse, et tema
kaitseks on teatavad töökaitseadused olemas.
Kui tööline pöörab ettevõtja poole selleks, et
lahendada ebaõiglast vahet, siis ettevõtja,
selle asemel, et seda vahet lahendada,
teatab töölele, et ta võib kahe nädala pärast
endale uue koha otsida, sest teda enese juures
enam ei vaja. Pöörab tööline töökaitsekomis-
sari poole, siis seletab viimane, et tema võim-
konda ei kuulu vahet lahendada töölisele
ja ettevõtja vahel, see olla kokkuleppe asi.
Pöörab tööline töö-hoolekandeministeeriu-
misse, et sealt enesele kaitset leida, siis ka
sealt ei leia ta enesele kaitset, ja see on arusaadav,
sest härra minister ütleb otsekohe välja,
et meie ülesannetesse puutub ainult tervishoiu
ja hoolekande järevalve. (Töö-hoolekande-
minister J. Masing: See on moonuta-
mine!) Ma ei moonuta. Ma sain Teist nii-
viisi aru. (Töö-hoolekandeminister J.
Masing: Peasjalikult tervishoid!) Teie,
härra minister, saate töökaitsest niiviisi aru, et
kui mingisuguse rihma või hammasratta juures
puudub kaitsja ja seda hakatakse tegema, siis
on see töökaitse. Mina saan töökaitsest nii-
viisi aru, et ministeerium peab ka selle järe-
valvama, et ettevõtja ei käiks töölistega üle-

kohtuselt ümber. (Töö-hoolekandeminister J. Masing: Mina saan ka nõnda aru.) Aga Teie ei ole seda teinud. (Töö-hoolekandeminister J. Masing: Mida ma pole teinud?) On juhtumisi olnud, kus tööliste vanematega ettevõtjad ei arvesta, vaid ironiseerivalt ja pilkavalt juhatavad neid asutuste poole, kes töökaitseaduse järelvalvet teostama peaksid, „et pöörake sinna poole, küll seal teid aidatakse“. Minnakse töökaitsekomissaride poole, siis ütlevad töökaitsekomissarid, nagu näiteks härra Kaarna ajal, et mis siin teha, meie teame väga hästi, et ettevõtja on neist ja neist seadustest mööda läinud, meie teame, et seadusest möödaminemise eest tuleb neid karistada. Aga vaadake, meie ei saa seda teha sellepärast, et see leivatükk, mida meie teenime, võetakse meilt ära, sest ettevõtja, keda meie karistame, pöörab ministri poole, minister nõuab andmed välja, annab ettevõtjale õiguse ja ütleb: „Enne kui karistate, peate mulle teatama.“ (Töö-hoolekandeminister J. Masing: Sarnast asja ei ole olnud, vähemalt minu ametisolemise ajal!) Ma ei räägi Teie ametisolemise ajast, vaid see on juhtunud ennemalt. See teguviis on nüüd niisuguse seisukorra loonud, mis ettevõtjatele annab suured õigused. Alles hilja-aegu oli juhtumine Trummi tikuvabrikus, kus tööetevõtja või direktor, kes ta oli, ei ole mul täpselt meeles, pani omavoliliselt maksma korra, mille järgi töölised pühade-eelsetel päevadel pidid tegema kella kolmeni tööd, see on nagu harilikul tööpäeval. Töölised ei pidanud seda õigeks, pöörasid vanema, kui esitaja poole, see asus asja lahendamata. Kuid tagajärg oli, et ettevõtja vanemale teatas, et tema koht ei ole selles ettevõttes ja ta lastakse lahti. Vanem pööras tööinspektori poole ja pärast ministeeriumi poole, seal öeldi talle, et see on ettevõtja eraasi, katsugu ise omavahel kokku leppida. Vanem läheb sellejärele uuesti ettevõtja juurde, kuid ettevõtja ütleb, et ta jääb oma seisukoha juurde kindlaks ja sellest ei loobu. Sellest on näha, kuidas ettevõtjad töölistega ümber käivad. Siin puudutas rkl. härra Kaarna küsimust, et kõiges selles, et tööliste seisukord nõnda halb on, on töölised ise süüdi, et nad organiseerimata, et nende hulgas valitseb ükskõiksus, et nad sagedasti minna äärmustesse, seavad üles niisugused nõudmised, mis ei ole millekski muuks, kui ainult mingisuguseks üleskihutuseks. (T. Kalbus, tõer: Nemad armastavad sattuda äärmuste mõju alla.) Ma julgeksin siitkohalt mõne asjaolu peale tähelepanu juhtida. Et tööliste organisatsioonid meil nõrgad ja ametiühislik liikumine niihästi kui välja surnud on, siis mitte tööliste süü läbi, vaid meie praeguse

olukorra tagajärjel. Ei ole vist seda aastat mööda läinud, kus töölised ei ole üht või teist viisi vapustust üle elanud. (Chr. Kaarna, tõer: Kui tööliste organisatsioon sattus õigetes kättesse, siis segasite vahele ja nad sattusid valerööbastesse.) Härra Kaarna, kui Teie nõnda arvate, siis kõigepealt tahan öelda: laske töölisi ise omi asju ajada. (J. Soots, põl: Aga nad ei oska.) Härra Soots, ütlesin Teile, et selleks peaks meie kaitsepolitseile ettekirjutuse tegema, et sealt omi agente ei saadetaks töölisorganisatsioonidesse töölisi üles kihutama. Neid juhtumisi on tööliste poolt palju registreeritud. (J. Soots, põl: Kui asi õige on, siis võib seda avalikult ajada.) Teie agendid on need, kes avalikkuse eest kisuvad töölisi pööranda alla, et neist ohvreid leida. (O. Gustavson, stp: Miks teie saadate oma Mihkalai'd neid asju ajama. — J. Soots, põl: Teie sõbrad on Mihkaid.) Tuletame meelde 1920. a. palgavõitlust. Ei saa vist keegi öelda, et palgavõitlus 1920. a. oli ette võetud selleks, et riiki kukutada, see palgavõitlus oli ette võetud vaid selleks, et tööliste olukorda parandada. Tookord oli mul juhus selle liikumise eesotsas seista, pidada läbirääkimisi Vabariigi Valitsusega. Valitsuse poolt, nagu mäletan, määrati komisjon, kes pidi läbi vaatama tööliste organisatsioonide poolt ülesseatud nõudmised. Valitsuse poolt moodustatud komisjon vaatas need nõudmised läbi ja leidis, et need nõudmised liialdatud ei ole, vaid on igapidi õigustatud. Valitsuse ringkondades oli märgata, et taheti töölistele vastu tulla, aga seal astusid ettevõtjad oma vabrikantide ühisusega vahele ja seadsid üles kindla nõude, et valitsus ei tohi järeleandmisele minna. Sellest peale muutus valitsuse seisukoht tööliste nõudmise suhtes vastupidiseks, ja selle tagajärg oli see, et mõne aja pärast tööliste organisatsioonid suluti, nende tegeled areteeriti, anti sõjaväljakohtu alla, ja saadeti ühes teiste töölistega maalt välja isegi neid töölisi, keda kohtud õigeks mõistsid.

Võtame kas või viimase läinud aasta palgade nõudmise. Töölised pöörasid valitsuse ja ka töö-hoolekandeministeeriumi poole, et kutsutaks kokku komisjon tööliste palgade lahendamiseks. Komisjon kutsuti kokku, aga meie teame, et valitsus, kes ükskõikselt selle peale vaatas, andis jämeda otsa ettevõtjate kätte, kes palgaküsimuse oma huvides ka teostasid. Mulle paistab, et see ütetus, mida väljendas rkl. härra Kaarna, et kui töölistel oleksid elujõulised ametiühisused, siis oleks nende seisukord palju kindlam — on õige. Aga siin see sõna „oleks“ ongi sarnane, mis kõigele kriipsu peale tõmbab. Meil ei ole

praegu elujõulisi ametiühisusi, neid ei lasta elujõulisteks saada. Võib olla olete ajakirjandusest lugenud, missuguste raskustega on tulnud töölistel võidelda, kui nad oma ametiühisuste põhikirju tahtsid registreerida. Põhikirjade registreerimisel ei ole vastu tulnud, vaid otse vastupidi, otsitakse sihilikult vigu, et aga põhikirjad tagasi lükata. See nähtus on tööliste peale väga raskelt mõjunud, on neilt tahte — põhikirju registreerida — ära võtnud, sest nad on jõudnud otsusele, et siin on valitsemas olukord, kus töölistele ei ole lubatud oma seisukorra parandamiseks midagi ette võtta, vaid see on lubatud ainult ühele, nimelt kodanlikule kihile. Edasi teame meie, et neid õnnelikke, kelle põhikirjad registreeriti ja kes praegu tegutsevad, ei ole ka rahule jäetud, vaid on märgata neisse sissetungimist selleks, et alanud tegevust juba algidus puruks lüüa. Mitmel korral on esitatud Riigikogu kõnetoolilt Vabariigi Valitsusele küsimisi sisetud ametiühisuste varanduste kohta. On küsitud, mis mõtleb Vabariigi Valitsus teha endiste ametiühisuste varandustega, kas kavatseb neid anda praegutekinud ametiühisustele üle või mitte. Kuid asi ei nihku kaugemale. Läinud aasta 5. augustil pööras metallitöölise ametiühisus siseministri poole palvega, et antaks üle sulutud metallitöölise ametiühisuse varandused. Töölised on majanduslikult raskest seisukorras, neil ei ole lauda, tooli ega sulepead, rahapuudusel pole võimalik neid osta, kuid meil on varandused olemas, millised on kellegi hoole alla antud. See varandus on tööliste näljapennidega kokku kogutud, andke neile see kätte, et nemad saaksid tegutsema hakata. — Kuni tänapäevani ei ole sellest üleandmisest kippu ega kõppu kuulda. Töölised ei tea, mis nende varandusega on tehtud ja kas nad selle üldse kätte saavad.

Kui öeldakse, et töölised ise olevat süüdi selles, siis on see täiesti ülekohtune ja ei vääri kuidagi usaldust.

J. Mürk (mo): Austatud Riigikogu liikmed! Tööpuuduse juures peatudes tähendas härra Kaarna, et ehituse toetuslaenu andmine linnadele ei olevat soovitav, seda tulevat maale juhtida. Sel puhul, kui seda linna juhitakse, sünnitaks viimane linnades rohkem tööpuudust. Ei saa selle vastu vaielda, et see tõsi ei ole. Kui vaatame praegust olukorda, siis näeme, et maalt inimesed linna tulevad. Mis on siis põhjuseks, mispärast linna püütakse tulla? Kas on linnas midagi õitsevat äri või tööstust? Seda ometi keegi kinnitada ei saa, sest meie teame, et sarnast olemas pole. Kui vaatame andmeid, siis näeme, et 1922. a. saadik rahvalugemise andmete põhjal oli linnades 261.487

inimest, 1. jaanuarist 1927. a. — 294.268 inimest, tähendab nelja aastaga on linnadesse inimesi juurde tulnud 32.581. Seda ei saa põhjendada sellega, kui öeldakse, et linnades on rahva juurdekasv tulnud meie rahva juurdekasvu üldarvu põhjal. Aga kui meie vaatame, mis need andmed selle 4 aasta jooksul seletavad, siis näeme, et rahva juurdekasv sel ajal vast kõigest 10 tuhat on olnud, ja seegi ainult maa arvel. Ja nõnda näeme meie, et inimesed tulevad maalt linna ja loodavad tööd saada, aga ometi teame, et tööd linnas ei ole. Mis on aga põhjuseks, et inimesed maalt linna tulevad, mida püüavad nad linnast otsida? Selle põhjuseks võime alla kriiputada, et inimestel on maal elukorterite puudus, paljud korterid on hävitatud. Mõisate kruntide peal oli omalajal väga palju hooneid, kus inimesed elasid, aga nüüd on mõisad ära jagatud üksikute omanikkude kätte, ja arusaadavalt püüavad need omanikud hooned oma kätte saada, sealseid elanikke välja ajades. See on praegu maal üheks suureks puuduseks ja selle vastu pole siiani tõsiselt võideldud.

Juhataja M. Martna: Härra kõneleja, ma leian, et see on väga nõrgalt ühenduses töö-hoolekandeministeeriumiga.

J. Mürk (mo): Edasi minnes pean ütleva töö-hoolekandeministeeriumi juures peatudes, et kui nüüd seletatakse, et ei ole soovitav linnadele korterite ehitamiseks mingisugust toetuslaenu anda, siis see ometi peaks olema ühenduses meie töö-hoolekandeministeeriumi eelarve arutamiselega. Omalajal, kui see summa üles võeti töö-hoolekandeministeeriumi eel- arvesse, siis tähendas selleaegne töö-hoolekandeminister Tief, et seda on ta üles võtnud sellepärast, et linnades, eestkätt Tallinnas, puuduvad vaesematel kodanikkudel korterid. Kui meie lähemalt vaatame korteriolusid linnades, siis näeme, et korterid on ka 300-kuni 400-margalisi, aga peame ütleva, et Tallinnas on hulk niisuguseid inimesi, kes ka seda raha maksta ei suuda. (Vahelhüüe.)

Kas kortereid vähe või palju on räägime siis, kui see kõne alla tuleb. Kui aga vaadata seda seisukorda, et kas on loomulik, kui inimesed linnadesse tulevad ja siin ometi ära- elamise võimalused puuduvad, siis peab ütleva, et see loomulik ei ole. See summa, mis siin üles võetud, kui seda tahetakse maale juhtida elukorterite ehitamiseks — ja tõesti suurema- test linnadest, näiteks Narva, Tartu, kus ometi tööd ei ole, kus näeme, et inimeste arv seal kasvab, seal peaks inimesi maale juhtima, siis võib seda soovitada. Usun, et seda lühi-

kese ajaga ei suudeta teha. Seni kuni see läbi viiakse peaks võimaldatama linnadele nii palju vastutulekut, et vaestel inimestel võimalik oleks kortereid saada.

Edasi, kui vaatame praegust töö-hoolekandeministeeriumi eelarvet, siis peab imestama, et seal ei ole mingisugust summat ette nähtud selleks, et linnades korteriolusid parandada. (Chr. Kaarna, tüter: Härra Mürk, mis need inimesed seal korterites teevad?) Noh, vaadake, Teie arvate, et kortereid on palju, aga Teie oma ringkonnad, Teie oma rühma inimesed kirjutavad, et kortereid ei olevat. (Chr. Kaarna, tüter: Ma küsisin, mis nad teevad seal? Neil pole ju seal midagi peale hakata.) Jah, see on tõsi.

Aga kui meie nüüd vaatame, siis kuuleme sageli öeldavat, et üüriseadust ei tohi kaotada, tema peab alles jääma. Korteritest on puudus, aga töö-hoolekandeministeerium, kelle ülesanne on ometi inimeste tervishoiu eest hoolitseda ja neile ulualust muretseda, aga seal mingisugust summat selleks ei leidu. Ometi teame, et nende summade eest, mis ehituslaenu näol anti, on rohkem kortereid keskkihi jaoks ehitatud. Meie vaeste inimeste jaoks neid aga ei ole, ning neile ei ole mingil moel vastu tuldud. (Vahelhüüded pahe-malt poolt.) Teie mõtlete, et vaeste eest hoolitsejad peavad olema need majaomanikud, kellel praegusel korral majad on. Usun, et siin ei ole riiklikust seisukohast vaadates asi mitte niisugune. Siin peab arvesse võtma seda, et ehituslaenuga uute majade ehitamise tagajärjel on linnades, eestkätt aga Tallinnas, vaesed inimesed korterita jäänud, vaestele kodanikudele ei ole kortereid ehitatud, mitmel pool on töövõimalused ära võetud. Et nüüd neile kuidagi viisi vastutulekut näidatud ei ole, siis peaks neile kortereid muretsetama. (Chr. Kaarna, tüter: Missuguseid vaeseid?) Kui Teie usute, et neid olemas ei ole, siis pöörake Tallinna linna hoolekande osakonna poole, siis näete. (Chr. Kaarna, tüter: Ma küsin, missuguseid vaeseid?) Ikka inimesi! Mina olen öelnud, et inimesed, kellel sissetulekut pole, ei saa omale korterit muretseda. Neile peaks eestkätt kortereid muretsetama. Omal ajal oli see võimalik, kui olid vahekorrad teised. Praeguste vahekordade juures pole neil inimestel korterit olemas. Sellepärast usun mina, et see toetuslaen, mille töö-hoolekandeminister eelarvesse sisse võttis, see võeti selles mõttes, et seda just anda suuremalt osalt Tallinna linnale sarnaste korterite ehitamiseks. Seda põhjendas töö-hoolekandeminister üüriseaduse komisjonis. Kuid nüüd nagu näha on see summa viidud operatsiooni fondide alla, on isegi tema nimetus

muudetud, ja nüüd on arvamane, et see maale anda. Kui kavatsetakse see maale anda, selle vastu mina ei vaidle, ütlen otsekohe, et meie linnad ei suuda neid inimesi üleval pidada, kes siia on aastate jooksul kogunud. Neid tuleks maale juhtida, et seal ülespidamist leida. Kui vaatame seda, kuidas sügisel inimeste arv linnades juurde kasvab, siis näeme, et novembri-, detsembrikuudel tuleb Tallinna 5.000 inimest juurde, need inimesed tulevad kõik linnast tööd otsima.

Juhataja M. Martna: Kui üüriseadus kõne alla tuleb, siis võib sellest kõnelda.

J. Mürk (mo): Mina igatahes kriipsutan seda alla, et see ehituslaen, mis meil pärast operatsiooni fondide juures on, et see on linnadele tarvilik, kuid siiski rahva ärahoidmiseks linnadest peab maale ka suuremaid summasid andma.

Juhataja M. Martna: Sõna on fakti-likes märkuseks rkl. Sternfeldt'il.

A. Sternfeldt (krst): Mina ei olnud härra Johanson'i kõne ajal saalis koosolekul, aga nagu stenogrammist näen, on tema asjaolu nõnda kirjeldanud, et üks kristlane sotsiaalkomisjonis alati põhjendavat oma ettepanekuid sellega, nagu oleks tema mõne ministri või valitsuse liikmega rääkinud ja need oleksid temale soovitanud komisjonis niisuguseid ettepanekuid läbi viia, mis nad ise ei julge seaduseelnõus avaldada.

Mina teatan siit, et mina olen küll nii mõnegi valitsuse liikmega rääkinud, et mõne seaduseelnõu kohta selgusele jõuda. Aga ei töö-hoolekandeminister, ega ükski teine valitsuse liige ei ole mind volitanud selleks, et midagi läbi viia, mida vastavas seaduses pole, nagu härra Johanson siin on kirjeldanud. Mina näen oma ülesannet siin selles, et ma iga Riigikogu liikmega, kui ka valitsuse liikmega räägin, kui mõnes küsimuses tahan selgusele jõuda. Aga ei ole mind keegi tarvitanud selleks, et minu kaudu oma kavatsusi läbi viia, mida ta ise ei julge avaldada.

J. Klesment (stp): Härra töö-hoolekandeminister ütles, et töö-hoolekandeministeeriumi töölise ja tööandjate vahekordade korraldamisel Narva Kreenholmis ja mujal vastu tulla ei suuda. Ma tähendaksin siin, et see asi siiski nii ei ole, vaid valitsusel ja töö-hoolekandeministeeriumil siiski võimalusi on oma mõju maksma panna. Seda näitab ju ka see, et eelmine Vabariigi Valitsus 1. oktoobril 1926. a. palga alammäärad maksma pani. Seda võis ometi valitsus teha ja saadi siin palga-

tariife maksma panna. See võeti ette selleks, et tööliste olukorda parandada. Kui tegelikult aga teistsugused tagajärjed nähtavale tulid, ja kui meie nende vastupidiste tagajärgede peale tähelepanu oleme juhtinud, siis on valitsuse esitaja, endine töö-hoolekandeminister Tief, alati seletada püüdnud, et ikkagi on valitsusel korda läinud tööliste olukorda parandada. Missugused need 1. oktoobri tööliste palgaolude „parandused“ on, on nüüd igatahes igale selge. Näiteks Narvas hakkasid töölised palju vähem palka saama, kuna natuuras antud palgaosa ümber arvatakse turuhindade peale ja see palgast maha arvatakse. Sellepärast on Narva töölised pööranud töö-hoolekandeministeriumi poole palvega — palga alammäära kokkulepet muuta, vähemalt nii, et tööliste palgad samasse seisukorda viiakse, kui nad olid enne 1. oktoobrit. Kuivõrd halb meie tööliste olukord üldse on, see peaks olema selge ka töö-hoolekandeministrile. Et tööliste olukord pärast valitsuse poolt algatatud palkade normeerimist osa tööliste juures veel halvemaks muutunud kui enne, siis on töölised ometi õigustatud nõudma ministeriumilt vähemalt endise olukorra järelseadmist. Selle läbiviimiseks on valitsusel ka seaduslik alus, sest on meil ju 1919. a. vastuvõetud seadus, mille järgi valitsusel õigus on tööliste palku reguleerida. See seadus ei ole muudetud, selle järgi võib käia. Ja kui valitsus seda seadust küllaldateks ei pea, siis on tal ometi võimalik pöörata seadusandliku kogu, Riigikogu, poole, et vastav seadus vastu võetaks ja valitsusele vastavad õigused antaks. Kuid seda ei ole valitsus teinud. Kui opositsiooni poolt, meie rühma poolt vastav seaduseelnõu esitati, siis ei ole valitsus selle seaduse poolt olnud, ei ole seaduse kohta parandusi teinud, vaid valitsus oli see, kes selle seaduse kohta tagasilükkamise ettepaneku tegi, milline ettepanek arvatavasti valitsusrühmade poolt vastuvõtmist leiab ja seaduseelnõu Riigikogus tagasi lükatakse. Valitsus ei ole sugugi niisuguses olukorras, et ta midagi teha ei saa, — kui ta tahab, siis ta saab.

Kui meil sarnane poliitiline joon ministeriumides valitseb, et tööliste jaoks ei ole tarvis midagi ette võtta, siis öeldagu see otsekohe välja, aga ärgu öeldagu, et ei saa midagi teha, — see ei ole õige. Valitsusel on võimalus ka tööliste kasuks midagi ette võtta, kuigi keegi ei eita, et see kerge ei ole, arvesse võttes meie tööstuse kriisi ja teisi asjaolusid. Kuid mingisuguse väljapääsetee peab meie valitsus leidma, muidu võib meie töölisklass välja surra.

Siis tööpuuduse asjas. Siin kõneldi rkl. Kaarna' ja teiste poolt tööpuudusest, ja töö-

hoolekandeminister ütles, et ministerium jällegi midagi teha ei saavat, temal ei olevat vastavat organi, ta võivad ainult andmeid koguda. Mis see siis õieti on? Kui töö-hoolekandeministeriumi peale on pandud tööpuuduse vastu võitlemine, siis saan ma sellest nii aru, et laiemas ulatuses ministeriumis tulevad vastavad ettepanekud kokku seada, valitsusele vastavad ettepanekud teha, et tööpuudus kaoks. Ja kui tööpuudust ei suudeta kaotada, siis tuleb töötatöölisele teisiti võimaldada ära-alamist. Kuid meil ei ole sellel alal palju tehtud. Mind huvitas küsimus, palju meil töötatöölisi on, esitasin töö-hoolekandeministrile selkohase küsimise, härra minister ei vastanud sellele küsimisele. Tähendab töö-hoolekandeministeriumil ei ole andmeid. Ei ole mingisuguseid andmeid selle kohta, kuipalju inimesi ilma tööta on. Sarnane poliitika ei ole korralik, vaid siin on tarvis sootuks teisiti talitada. Ei või öelda, et ministerium ei saa midagi teha, vaid siin võiks öelda, et ministerium ei taha midagi teha. Kui tahetakse, siis saadakse midagi korda saata. Minul ei ole põhjust endiste valitsuste töö-hoolekandeministrile meelitusi öelda, kuid ei saa tähendamata jätta, et töö-hoolekandeminister härra Kaarna' tegevuses siiski rohkem tahtmist märgata oli kui tänavu aastal. Ei saa seda salata, et endine kord märksa parem oli kui praegune. Praegu ei teagi, missugune kord kuskil valitseb. Mina esitasin kord Vabariigi Valitsusele küsimise sel puhul, kui Aseri tsemendivabrik seisma jäi, et mispärast ta seisab, mis selle põhjuseks on, mis kavatakse töötajäänud tööliste heaks ette võtta, siis ütles töö-hoolekandeminister, et tema ei teagi, et Aseri vabrik seisab. Mis jaoks siis selle ministeriumi aparaat õieti tegutseb, kui ta ei teagi, mis kuskil sünnib, ja kas üks või teine vabrik käib või seisab. See näitab, et siin ei ole asjaajamine korras.

Siis veel tahaksin peatuda ühe korralduse juures, mis hiljuti ette võeti ühes teiste suuremate ümberkorraldustega töö-hoolekandeministeriumis. See on meie tööinspeksiooni küsimus. Ma ei taha peatuda töökaitsekomissaride nime muutmise juures, see on kõrvaline asi. Ma peatun korralduse juures, millega tööinspektorite kompetentsist ära võetud töökonfliktide lahendamine tööliste ja ettevõtjate vahel. Peab tähendama, et endised töökaitsekomissarid suutsid tsiviilvahekordade lahendamisel tööliste ja tööandjate vahel palju korda saata. Tekivad ju tööliste ja töösturite vahel ikkagi mõnesugused konfliktid, neid pidid siis töökaitsekomissarid lahendama. Neid asju ajasid töökaitsekomissarid võrdlemisi edukalt, ja paljud töölised said oma asjad ära lahendada töökaitsekomissari poole pööramise

teel, ilma et tülikat kohtuprotsessi oleks tarvis olnud alata. (Vahelhüüe Chr. Kaarna, töer poolt.) Igatahes praegu on olukord palju halvemaks muutunud, kui siis, kus need küsimused komissaride poolt lahendati. Küsimust saab muidugi paremini lahendada, kui vastavad erikohtud korda seatakse, kuid seni ei ole neid ellu kutsutud ja ei ole vastavat seaduseelnõu esitatud. Meile on selge, et sarnane vahemehe-instituut, nagu tsiviilasjades kokkuleppe leidmine töökaitsekomissari vaheltsobitusel, ei ole lõpusamm, vaid kui kokku ei lepita, siis peab ikkagi kohtusse minema. Tuleksid vastavad töökohtud asutada, kus kiiremini ja lihtsustatud protsessi korras leiaksid lahendamist töökonfliktid. Kuid ma ei ole kuulnud, et tööhoolekandeministeeriumi ringkondades oleks kavatsusi olnud vastavaid kohtuid sisse seada. (A. Mõttus, töer: Väga kahju, et ei ole kuulnud. Algatus on sealt tulnud.) On olemas? Siis on väga rõõmustav.

Härra minister ütles, et tööhoolekandeministeerium ei olevat õieti korraldatud, ei vastavat oma nimele, et terve see organisatsioon ei olevat täiesti korras. Kui see nii on, ja kui see härra ministri arvamine, siis korraldatagu seda aparati ometi, valitsus pangu tema peale vastavad ülesanded. Kui seadused puuduvad, siis antagu selleks seadused. Asja on tarvis kõrraldada ja otstarbekohaselt korraldada. Seda võib ja peab tegema aga valitsus, loomulikult mitte opositsioon.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Käesoleval aastal peatuti Riigikogus tööhoolekandeministeeriumi eelarve juures rohkem, kui seda eelmistel aastatel märgata on olnud. Ja seda ka täiesti arusaadavatel põhjustel. On tunda igalpool, nii linnas kui maal, puudust ja häda rahva elu küljes. Elu on raske, ei ole kerge kuskil, ei maal ega linnas. Ja kui tööhoolekandeministeeriumi eelarve arutamise puhul rahvasaadikud seda küsimust puudutasid, siis on see rõõmustav nähtus, et nende küsimuste, mis nii teravad on, nende lahendamisele asutakse. Kui ühelt poolt kuulata härrade sotsialistide kõnesid, siis kõlab ikka sama toon vastu, — meil ei ole, meile ei anta, peaks rohkem saama, peaks rohkem andma. Sotsialistidel ei ole mingit kaugemaleulatavat programmi. Ülevaate tehtud töö üle andis endine tööhoolekandeminister tänasel koosolekul, kus palju tött kuulsime. Meil on tööhoolekande alal rohkem ära tehtud, kui seda suudeti loota vast 8 aastat tagasi. Kui vaadata hoolekandeaustusi ja hoolekandekoole, mis ehitatud 8 aasta jooksul, ja kui vaadata nende asutuste väljaminekuid, mis võrdlemisi suured, siis peaks küll

ütleva, et meie rahvas tõesti jõukas on ja jõukalt elama peab, et nii suuri väljaminekuid võib lubada hoolekandekoolide peale, mis rahvale väga kallis maksma läheb. Nüüd tulevad härrad sotsialistid kritiseerivalt, meil ei ole midagi, meil ei taheta midagi teha. Ikkagi peaks mõtlema, kust see kõik tuleb. See ei tule mujalt, kui vaeselt rahvalt, kes maal ja linnas väga vaeselt elab ja häda kannatab. Veel rohkem, mina usun, et meil on perekondi, kes oma laste kasvatamise peale nii suuri summasid välja anda ei või, kui seda meie hoolekandeaustustes välja antakse. Need summad võiksid vähemad olla ja peaksid ka vähemad olema.

Rahaasjanduse komisjonis, kus riigiasutuste koosseisud arutamisel olid, kandis tööhoolekandeministeeriumi asutuste koosseisude juures lugupeetud rkl. dr. Mõttus ette, et meil läheb rinnalastekodus ühe lapse kasvatamine kuni 5.600 mk. kuus maksma. Ma küsiksin, öelge, kas suudab üks keskmiselt jõukas perekond Eestis ühe lapse kasvatuse peale 5.600 marka kuus välja anda. Usun, et ei. Siin peaksid härrad sotsialistid seisma jääma ja mõtlema, kui kaugele meie oma nõudmistega läheme.

Läheme tööolude korraldamise juurde. Minu arusaamise järgi tarvitab meie rahvas praegu rohkem, kui ise valmistada ja tööga kätte saada võiks. Meil on töötahe ja tööviljakus märksa langenud võrreldes sellega, mis enne ilmasõda oli. Ka enne ilmasõda ei võinud ükski Eesti kodanik öelda, et ta jõukas oli. Nüüd on väga palju seadusi välja antud, mis töötegemist ja töötahet takistab. Küll aga oleks soovitatav, et töötahet virgutataks. Kui härra tööhoolekandeminister tähendas, et 10-tunnilise tööpäeva juures on lõunavaheaeg, aga 8-tunnilise tööpäeva juures seda ei ole, siis pahandas härra Johanson oma vahelhüüetes, et kuidas tohite lasta 10 tundi päevas tööd teha? Kas on praegu seadus olemas, et 10 tundi ei tohi tööd teha? Näidake, et meie töö produktiivsus nii suur on, et see 8-tunnilise tööpäeva välja kannatab. Seda küsimust teie ei puuduta, vaid ütlete ainult, et meie peame saama. Aga kui saamise peale välja minnakse, siis peaks ka selgeks tehtama, et kas meie rahvamajanduse jõukus suudab rohkem anda. See kõik jäetakse kõrvale ja tullakse öeldakse vaid, et meie tahame ja peame saama. Teie teete opositsiooni — opositsiooni pärast, kuid teie ei tee nii, nagu kord härra Ast ütles, et ka opositsioon valitseb: (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ega meie teie kriitikat ei karda.

Pea seda tõsiasja siin konstateerima ja alla kriipsutama, et põllumeeste rühm on Riigikogus mitu korda rõhutanud, et meil

tuleb rohkem tähelepanu pöörata maale korraldamise peale. Põllumeeste rühm on seda konstateerinud, et linnadele antud ehituslaen niisugusel kujul, nagu ta antud, oma otstarvet ei täida. Nüüd kinnitas omalt poolt seda ka lugupeetud rkl. Kaarna. On täiesti selge, et siin on vildakut teed käidud. Meil on linnades maju ehitatud, inimesed elavad neis, kuid inimestel ei ole ikkagi tööd. On täiesti selge, et lähemas tulevikus töösaamise tingimused linnades ei vähene. (Vahelhüüe Chr. Kaarna, töer poolt.) Väga suurel määral. Selle linnade ehituslaenuga ei ole suurt ära tehtud. On maju ehitatud, aga majade ehitamine linnades ei olnud tarvilik, vaid maju oleks maal rohkem tarvis teha olnud. Ma saan aru ehituskrediitide andmisest ühistel alustel. Näiteks oleks võinud laenu anda majaperemeestele, kes oleksid võinud oma maju remonteerida, mis neil nüüd üüriseaduse maksuvuse tõttu võimalik ei ole, sest üüriraha korterite pealt ei too niipalju sisse, kuipalju maja parandamist vajab. Olen arvanud, et niisuguste krediitidega oleks palju aidatud ja võimalus loodud, maju korras hoida. Kuid niisugusel kujul linnadele ja alevikudele krediiti anda, ei täida oma otstarvet.

Juhataja M. Martna: Palun kõneaine juurde jääda.

K. Tonkman (põl): Kõik eelkõnelejad on kõnelenud ehitustest, ma arvan, et ka mina kõnelen asjast, sest ei saa ju öelda, et mindagu maale, kui maal maju ei ole. Ma räägin krediitidest, mis antud majade ehitamise peale linnades.

Juhataja M. Martna: Ma pean veel kord ütleva, et ehituslaen ei ole päevakorras.

K. Tonkman (põl): Mina arvan, et ehituslaenu andmine on ka töö-hoolekandeministeeriumi eelarves. (O. Gustavson, stp: Erakorralistes kuludes — Chr. Kaarna, töer: Teil ei maksaks juhatajaga vaielda, vaid valida, kas lõpetada, või teisele ainele üle minna.) Tööpuudust ei saa ju meie kõrvaldada, kui meil maju ei ole. Ma tahan näidata nende võimaluste peale, mis aitaksid tööpuudust vähendada. (J. Tõnisson, rhv: Härra Tonkman'i deklaratsiooni-ettepanek. — Vahelhüüded.)

Juhataja M. Martna: Palun kõnelejat mitte segada.

K. Tonkman (põl): Minu arusaamise järgi tuleks eestkätt just ehituslaenu kapital

maale juhtida, kus oleks võimalik maju ehitada ja ühes sellega ka harimata maid kasutama hakata. See on täiesti rõõmustav, nagu ma tähendasin, et ka siit poolt hakatakse sellest aru saama. Võidakse ju küsida, kuhu maal majad ehitada, missugune töö seal inimesi ootab jne. Mitu korda on kõneldud sooharimise kohtade asutamisest, kuhu perekonnad võiksid kohti asutada ja maale täielikult elama jääda. Neid keelab sinna asumast peajalikul vastava krediidi puudumine.

Juhataja M. Martna: Härra Tonkman, ma pean veel kord Teie tähelepanu juhtima selle peale, et see, mida Teie praegu kõnelete, ei ole päevakorras.

K. Tonkman (põl): Kuidas? Ma kõnelen praegu rahvamajanduse tervenemisest ja tööpuudusest. Siin on ennemgi kõneldud tööpuudusest, ja ma tahaksin näidata, kuidas rahvast maale viia. Kui härra juhataja kõnele da ei luba, siis loobun sellest ja protesteerin.

Töö-hoolekandeminister J. Masing: Ma teen paar märkust rkl-te Eilman'i ja Klement'i tähenduste kohta, nagu ei seisaks meie töökaitse oma ülesannete kõrgusel.

1923. a. Genfi töökonverentsi sooviavaldusele vastavalt korraldati ka Eestis töökaitse inspeksioon ümber. Töökaitsekomissaride asemel määrati käesoleva aasta algul tööinspektorid ametisse, mille juures nõue üles seati, et viimased peale muu oleksid veel tehnilise haridusega. Kas nad täiel määral oma ülesannete kõrgusel seisavad, selle peale ei saa ma praegu vastata. Võin ainult öelda, et nad töötavad keskasutuse kindla kontrolli all. Ja muidugi, kui leitakse, et nad oma ülesannetele ei vasta, tehakse siis sellest vastavad järeldused. Igal pool, kus on lubatud 10 tundi töötada, seda on tehtud tööliste tungival nõudmisel, seal on töövaheag määratud. Niisama ka nendes asutustes, kus 8 tundi töötatakse, kui töölised seal nõuavad, et vaheaga mitte määrata, siis seal on seda lubatud, muidu on aga vaheag olemas.

Mis puutub sellesse seadusesse, mis rkl. Klement ette tõi, nimelt 24. aprilli 1919. aasta ajutise valitsuse määramisesse, siis on seal öeldud järgmist: „Töö-hoolekandeministeeriumile õigus anda kõikide tema järelevalve alla seatud ettevõtete kohta välja kuulutada tariifimääruseid neis töötavate tööliste palgaolude korraldamiseks ja selles asjas poolte vahel tehtud kokkuleppeid sundusliku määramisena välja kuulutada.“ Nii siis, siin räägitakse kokkuleppest. (Vahelhüüded O. Gustavson'i, stp poolt.) Ühel pool räägitakse ühest, teisel pool

teisest asjast. Ega mina ei saa siis seadust teisiti tõlgitseda, kui see tegelikult on.

Siis räägitakse siin, et töö-hoolekandeministeeriumi asemik nagu ei oleks teadnud, kuidas omalajal Aseri vabriku töötatöolistega lugu oli. See oli teada, ning neile anti 110.000 mk. toetust. Siis räägitakse veel sellest, et töökaitseinspektorite asemel tuleksid töökohatud sisse seada. Sellest on juba varemaltki jutt olnud, kuid leitakse, et see raske läbi viia, ja selle ellukutumine oleks raske nii töölistele kui ka tööandjatele.

Juhataja M. Martna: Lõpusõna on aruandjal. (Aruandja M. Laarman: Ei tarvita.) Aruandja lõpusõna ei tarvita. Panen töö-hoolekandeministeeriumi korralised kulud kogusummas Mk. 423.745.000 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on töö-hoolekandeministeeriumi korralised kulud II lugemisel vastu võetud.

Riigikogu asub riigivõlgade arutamisele. Sõna on aruandjal rkl. Jürman'il.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette riigi võlad ja erakorralised kulud (vaata lisa nr. 3, lhk. 26—33.)

A. Usai (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Pean tarvilikuks kõneleda toetusest piirimaade jaoks, eriti sellest, et Petserimaa vajab tungivalt toetust eelarve-korras. See on täiesti arusaadav. Vajavad toetust algkoolid, sest kohalikud omavalitsused, kes on kohustatud varustama neid koole õppevahendite ja raamatukogudega, ei suuda seda teha. Ometi ei või hariduse asi edeneda ilma vastavate õppevahenditeta, ilma raamatukogudeta õpilaste tarvis. Edasi on tarvis lõpule viia Petserimaa rahvamaja ehitamine, milleks aga puuduvad summad. Peale selle vajavad toetust hariduslikud organisatsioonid ja seltsid. Kuid seni on piirimaad, eriti Petserimaa, väga vähe sellest kapitalist saanud kultuuri edendamiseks. Nii palju kui teada, said Petserimaa koolid 1922. aastal, tol ajal, kui haridusministriks oli härra Veiderman, üks miljon marka õppevahendite muretsemiseks ja üks miljon marka koolimajade parandamiseks ja koolipinkide soetamiseks jne. Peale selle sai Virumaa koolivalitsus narvataguste koolide korraldamiseks ka umbes üks miljon marka. Need olid olulised toetused, mida alla kriipsutada tuleb, mis aitasid märksa edasi viia hariduselu. Petserimaa koolid said selle miljoni abil varustatud õppevahenditega, ja seni on see suurem oluline parandus olnud Petserimaa koolielus. Edaspidi aga muutusid

olud, enam sellest kapitalist toetust ei saadud, selle peale vaatamata, et pöörduti haridusministeeriumi poole, kõneldi sellest, et oleks vajadus ka edaspidi õppevahendite täiendamiseks ja ka muu ainelise seisukorra parandamiseks toetust saada. Tekib küsimus: kuhu läksid need summad hiljemini? Selle peale võiks paremini vastata nõndanimetatud piirimaade selts, kes hiljemini organiseeriti ja kelle kaudu nähtavasti kõik need summad välja antud. Ei ole küllalt kindlaid andmeid selle kohta, sest piirimaade selts on mingisugune konspiratiivne asutus, kes tegutseb, ilma et avaldaks andmeid ajakirjandusele, kuhu summad on antud. Ka seltsi koosseisu kohta puuduvad kindlad andmed. On nii kuulda, et seltsi esimeheks on keegi Schipai, liikmeteks Madis Jaakson, Riigikogu liikmed härrad Päts ja Einbund, tuntud Setumaa tegelane Samuel Sommer, endine Petseri maaülem jne. Nagu näha, kõik rohkem Tallinnas asuvad isikud, kes nähtavasti ei kujuta ette neid vajadusi, neid kultuuri- ja haridusevajadusi, mis Petserimaal ja teistel piirimaadel... (M. Laarman, põl: Kas see käib kokku päevakorraga? K. Tonkman, põl: Kas see on päevakorras: Madis Jaakson, Konstantin Päts ja kõik see kraam? — Vahelhüüe paremalt poolt: Noh, Usai räägib!) On teada, et suuremaid summasid on antud uue kiriku ehitamiseks Petseris, umbes 4 miljonit marka. Petseri kloostri restaureerimiseks on ka suuremaid summasid antud. Siis on nende summade arvel kirjastatud... (J. Piiskar, stp: See on see piirimaade kultuur!)... nõndanimetatud setu lugemikud, mis läksid ka väga kalliks maksma. Kuid need lugemikud on täiesti kasutamata. Neid keegi ei loe. Mispärast? Sellepärast, et noorem põlv valdab hästi Besti keelt ja neil on palju kergem lugeda raamatuid kirjakeeles, kuna vanem põlv hoopis ei oska lugeda. Setu tegelased, nagu Sommer, püüdsid levitada neid raamatuid, kuid talle tulid nad tagasi, või pakuti kohalikele raamatukauplustele Petseris.

Edasi kasutati neid summasid kingituseks Setu naistele Setu pidustustel rahvustunde õhutamiseks. Peale selle on suuremad summad läinud härra Sommer'i palkadeks ja ta kaastegelaste palkadeks ja sõidurahadeks, sest härra Sommer võib väga vabalt ringi sõita, maksab väljaspool igasuguseid takse küüdimeestele; see näitab, et tal raha väga laialt käes. Peale selle saavad tema kaastegelased korralikult palka, selle peale vaatamata, et nad seda tõesti ei vääricks. Kes on siis härra Sommer'i kaastegelased? Neist on kuulus keegi August Kont, suur viina-

tarvitaja, kes rändab Petserimaal ringi, võtab liikvat ja levitab haridust ja karskust; ta ütleb ise, et setud ei usalda muidu, kui peab ikka natuke liikvat võtma; peab jumalateenistust luteriusu kombe järgi ja saab üldse kõigegea hakkama. Muuseas tapab A. Kont setudele sigu. Niiviisi tegutsedes rändab see kuulus Sommer'i jünger ringi ja levitab piirimaade seltsi vastutusel Riigikogu poolt määratud summade arvel „haridust“ ja „kultuuri“. Hiljuti alles istus see härra vangis laimamise eest, ja nüüd, kus ta vabanes valimiste eel, ilmus kohale ja hakkas tööle, see tähendab, kihutustööd tegema põllumeeste heaks, kuigi piirimaade summade arvel. (Vahehüüe: Kelle heaks?) Kogupõllumeeste kasuks. (J. Tõnisson, rhv: Kas poliitilist kihutustööd?) Tegi agitatsiooni, ringi sõites. Siis on seal veel teisi tegelasi. Näiteks rändab ringi veel keegi Kalle nimeline, kes ei suuda ühtki korralikku kõnet pidada; ta on väikse haridusega setu. Rahvas võtab umbusaldusega vastu sarnaseid tegelasi. Siis on veel keegi K. Runthal, kes koolivalitsuse poolt kohalt tagandatud, kui mitte küllalt karske koolitegelane. Härra Sommer kutsus ta kohe oma teenistusse. Koolivalitsuse poolt anti küll teada, et see on vabastatud õpetaja, kes ei kõlba haridustegelaseks. Sommer andis selle peale oma allkirja, et tema vastutab selle isiku eest. Kuid missugune oli tagajärg? Tagajärg oli see, et nimetatud härra sõitis ringi riigi arvel selleks, et „raha teha“. Tekkis kartus, et kas siin ei ole tegemist ülespuhutud arvetega. Asjaajamise juures tuli avalikuks, et need olid täiesti ülespuhutud arvud. Pühapäevakoolid olid täiesti juhuslikult organiseeritud. Pühapäevakoolidest võtsid osa 6-aastased lapsed, 30-aastased inimesed ja õpilased, kes lõpetanud algkooli. Ja need kõik töötasid ühe kava järgi. Sagedasti oli koolis 5—6 õpilast. Pühapäevakooli tegelane istus paar tundi koolis ja rändas siis edasi teise kooli. Kui küsimus selgitati kohapeal, tegi koolivalitsus otsuse—need pühapäevakoolid sulgeda. Sellest tuli suur kära, et mispärast suletakse pühapäevakoolid, ja tehti suureks trumbiks isiklikult minu vastu ja koolivalitsuse vastu, et siin olla tegemist hariduse kustutajatega. Kuid selle peale ei pööratud tähelepanu, missugune see haridus oli ja kes selle hariduse tegelased olid. Ei saa ju pühapäevakoole ainult reklaami pärast avada.

Pühapäevakoolid on tõesti kasulikud asutused ja nad on tegutsenud Petserimaal, kus peategelased on olnud algkooli õpetajad; nende kaudu on sündinud koolide korraldused. Seal aga, kus härra Sommer oma meestega on esinenud, on asjad alati kurvad olnud, sest see

härä ei vali iialgi inimesi: keda ta kätte saab, see on temale täiesti vastuvõetav. (M. Laarman, põl: Petserimaal on vist üldse see viga, seal inimesi ei valita.) Mitte kõik, on ka keda valitakse. Koolidesse on asetatud sarnased tegelased....(H. Rebane, põl: Petserimaa on muremaa.) Muidugi muremaa, kui asja niiviisi võetakse. (Vahehüüe Riigivanem J. Teemandi poolt.) See on, härra Riigivanem, kultuuriküsimus. (M. Laarman, põl: Kas seatapmine ka?) See on Teie otsustada, kas see on kultuuriküsimus või mitte. Kui teie ühel ja samal ajal kõiki neid küsimusi nii laialt käsitate, seatapmist, usuõpetuse andmist koolides jne. haridustegevusena võttes, siis on teil sarnane arusaamine. See on muidugi härra Kondi saladus, kuidas ta haridusküsimusi võtab. Missugune mõju on niisugusel haridustegevusel, ei ole raske ette kujutada. Härra Sommer kõigi oma tegelastega on täiesti usalduse kaotanud rahva keskel ja suure imestusega vaadeldakse tema tegevust. Küsitakse: millistel ülesannetel liigub ta ringi, kelle poolt saab palka, mispärast üldse palka maksetakse, eriti tema kaastegelastele Kondile, Kallele ja teistele. Setud ei ole kaugeltki nii rumalad inimesed, et nad ei oskaks hinnata asju. Terve mõistusega saavad nad aru, et niisugusest hariduse levitamisest ei ole tõesti kasu. Igatahes on pahameelt tekitanud setude keskel vahelesegamine usuküsimustesse. Neid ei jäeta rahule usuküsimustes ja tahetakse midagi peale suruda. (R. Penno, as: Kas see vana ja uus kalender on?) Vana ja uue kalendri propageerimine sünnib ebaõigelt, mis esile kutsub vastupidise efekti. Nii näiteks kavatses ja püüdis läbi viia Sommer jõulupuude korraldamise uue kalendri järgi veneusu kirikutes. Kuid see katse kutsus esile suure protesti. Ükskord läks tal korda jõulupuud ühes kirikus korraldada, aga juba järgmisel aastal suleti kirikuksed, ja jõulupuud jäi korraldamata. Samuti oli kuulda nurinat, et miks tungitakse luteriusu kommetega Vene kirikusse. Usuküsimustes on setud fanaatikud, ja sellepärast tuleks väga ettevaatlikult usuküsimusi võtta, sest surve toob esile vastupidised tunded.

Siis on ka ebaõigeid rahvuspoliitilise sisuga kõnesid peetud nimetatud tegelaste poolt, missugused kõned õhutavad teravaid vahekorde kodanikkude vahel. Ja sünnib see just selle tõttu, et need tegelased on ise madala intelligentsiga inimesed. Nii on pidanud kõnet A. Kont ühes Petserimaa nurgas, kus elavad setud, kus venelasi ei ole peale köstri, kes oskab Eesti keelt, — kõneleja on muuseas öelnud: „Olge valvel, slaavlased käivad üm-

ber kui mõirgajad lõukoerad ja püüavad teid ära neelda.“ Seal, kus mingisugust hädaohtu ei ole rahvuslikust seisukohast, peetakse kõnesid, mis ühe rahva teise vastu ässitab. Kas on see riiklikust seisukohast soovitatav, et Petserimaal rahvuslikud vahekorrad teravaks aetakse? Ja ometi tehakse seda hoolega ja pealegi riiklikul toetusel.

Võiks veel palju nähtusi ette tuua Sommer'i tegevusest poliitikas. See tegevus on täiesti hukka mõistetud Petserimaa paremate tege laste poolt. Pöörake kelle poole tahate küsimuse kohta seisukoha avaldamiseks, kõik leiavad, et see ei ole otstarbekohane tegevus, ja see tegevus ei sünni Eesti riigi huvides. (Vahelhüüe J. Tõnisson'i, rhv poolt.) Kas arvatakse, et see on haridustegevus, kui peetakse lühikene kõne, karjutakse selle peale hurra ja mõeldakse sellega siis midagi ära teha rahvustunde äratamiseks? Ei! Siin on tarvilik tõsisem ja sügavam haridustöö, mitte sarnane pealiskaudne, nagu ajakirjanduses vahel Petserimaa vabaharidustööst kirjutatakse, et peetud kõne, karjutud hurra, setud sattunud vaimustusse jne. See on müstifikatsioon. Midagi sellesarnast ei sünni tõepoolest. Kui on vaimustust olnud, siis kingitud raha puhul. Kuid siin oli ka palju meeletibedust. Otsitakse Petseri hariduselts üles ja öeldakse, et meil on nii- ja niipalju määratud, on nii- ja niipalju lubatud, aga ei ole välja makstud. Iseäranis pahandavad Setu naised. Eriti läks asi traagiliseks siis, kui viimasel Petseri lauulupeol Setu naistele 100 marka lubati, aga anti rahas 50 marka ja peale selle setu lugemik. Setu naised pidasid seda pettuseks. Käidi ja pakuti kingitud raamatuid osta, käidi Petseri hariduseltsis järelepärimistega, kas ei oleks võimalik seiskorda parandada. Pean niisugust tegevust hariduse ja karskuse profaneerimiseks ja arvan, et asi nii edasi kesta ei või. Tuleks piirimaade kultuurkapitali kasutamine rajada õigemale alusele, et tõesti need tarvilikud summad, millel on äärmiselt tähtsus piirimaade kultuuri tõstmiseks, läheksid vastavale kohale, ja ma olen veendunud, et sellest krediidist niisugusel juhtumisel oleks suur kasu. Praegusel korral lähevad need summad mitte asja kasuks vaid kahjuks, ja tagajärg on puht negatiivne. Et sellest seisukohast välja pääseda, tuleks asetada nende summade kasutamine laiemale alusele: tuleksid anda need summad kasutada ühiskondlikkudele organisatsioonidele, kes seisavad laiemal alusel, kui piirimaade selts. Sellepärast esitan Riigikogule järgmise sooviavalduse piirimaade kultuuri tõstmiseks määratud summade kasutamise asjus: „Riigikogu avaldab soovi, et piiri-

äärsete maade kultuuri edendamiseks haridusministeeriumi erakorralises eelarves ettenähtud summa 4.000.000 mk. kasutamine ei sünniks piirimaade seltsi, vaid laiemal ühiskondlikul alusel seisvate organisatsioonide kaudu, nagu seda on haridus- ja karskusliit.“

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Arvan, et mina nüüd oma mõtteid võin avaldada sellepärast, et arutusel on terve erakorraliste kulude eelarve, mis kõiki ministeeriumide eelarve-osasid puudutab, ja võin küsimuse lõpuni kõneleda, mida mulle juhataja varemalt takistas. On olemas mitmesuguseid arusaamisi. Haridusministeeriumi eelarve juures kõneldi 4 koosolekut ja seda ühe tühja asja pärast. Ühelt poolt nõuti toetust töölisteatrile 700.000 marga suuruses, kuna teiselt poolt härra Tõnisson sellele ägedalt vastu vaidles. Kuid kui võtame arvesse Riigikogu kulud, mis haridusministeeriumi eelarves teatriküsimuses tekkisid, näiteks valgustuse, tööjõud, kantseleikulud, siis võib otsekoheselt öelda, et kõnelesime selle nõutud 700.000 m. toetuse töölistetri heaks maha, siis ei kõnelenud härra Tõnisson mitte, et see on deklaratsioon. Kui mina ehituslaenu küsimust puudutasin, hüüab härra Tõnisson vahele, see olevat valitsuse deklaratsioon. (J. Tõnisson, rhv: Mina ei öelnud nii.) Härra Tõnisson, ma ei tahtnud Teid segada, kui Teie terve õhtu Euroopa kultuuri, teatrikultuuri kõnelesite maha ja jõudsite otsusele, et „Vanemuine“ on see asutus, millele oleme sunnitud suurt toetust andma, mujale mitte penni. Ma ütlen veel kord, Riigikogu kõneles töölistetri summa maha. (M. Juhkam, tõe: See on ka liialdus!) Olge lahked, härra Juhkam, palju jääb järele, kui võtate kogu Riigikogu maha amortisatsiooni ja kõik kulud kokku, palju jääb siis järele? (Vahelhüüded.) Noh, kui mitte kõik, siis igatahes suurem osa sellest. Mis sellega õieti kätte saadi? Meie majanduslik olukord on vilets, tuleks rahva tööjõudu sinna juhtida, kus ta kasulik. See on tõsine küsimus, mis tuleb tõsiselt tähelepanemise alla võtta.

Sagedasti öeldakse, kuhu siis inimesi maale paigutada, ja kas on selleks maal mingisuguseid võimalusi ette näha. Ma ei taha pikalt kõnelda ja Riigikogu liikmete aega viita, sellepärast tähendan lühidalt: Olen mitu korda tähelepanu juhtinud selle peale, et on riigi kulul suured magistraalkraavid soodesse kaevatud, tähendab, eeltööd on tehtud, aga kraavitatud soodest lendavad kured ja varesed üle — ükski hing ei ole sinna asuda saanud. Muuhulgas juhin tähelepanu Läänemaa Lai-

küla soo peale, kus 8 aasta eest kraavid kaevatud, ligi 20 miljonit marka raha soosse maetud, magistraalkraavid hakkavad juba kokku langema, kuid ei saa ükski inimene sinna elama asuda. On isegi osa soost tükeldatud, 124 kohaüksust on planeeritud ja kandidaadid sootükidele määratud. Kuid kahjuks suuremal osal inimestel puudub kõige väiksegi kapital, et võiksid omale väikese majahütikese lubatud maale ehitada. Olen mitu korda siin kõnele- nud, et meil tuleb maale ehituskrediiti anda majade ehitamiseks, siis ei ole minu kõne ja ettepanek Riigikogu poolt vastuvõtmist leid- nud, ja isegi väiksegi summa välja andmata jäänud. Linnades on aga 100 miljonit ehitus- laenuks antud ja suur hulk tuleb laenudest korstnasse kirjutada. Öeldakse, et majad ei tasu end ära.

Soid on Eestis palju, antagu mõni miljon selleks, et inimesed võiksid soosse asuda ja kõige hädalisemad hooned üles ehitada, siis oleks see tõesti suur samm edasi. (O. Gus- tavson, stp: Lääne maakonna esimees härra Saar jättis läinud aastal mil- jon marka maaparanduseks kasuta- mata.) Ma ei taha praegu rääkida Lääne maakonna valitsusest, juhataja takistab mind. Vaadake, härra Gustavson, Teie võite kõne- leda, aga mina ei saa. (Vahelhüüe pahe- malt poolt: Kes Teid takistab? Laske aga edasi!) Nii näeme, et siin on tõsi- asjadest kõrvale kaldunud ja ei ole meie rah- vamaajanduse seisukohalt juhitud rahva töö- jõudu nendele kohtadele, kuhu seda oleks võimalik olnud paigutada, ja mis annaksid kõigile kasu. Ja ütleme, kui praegu neid soo- maid, mis üles harimata seisavad, hakataks üles harima, ja kui neile hakataks natukenegi toetust andma — palju ei oleks tarvis, sest nad püüavad niipalju kui võimalik omast käest juurde panna — siis minu arusaamise järgi tõuseb siin maakultuur, võidakse kasutada hulk soid, mis praegu kasutamata seisavad. Siis ei tuleks ka need inimesed, kes on haka- nud harima soomaid, enam linna, ei tuleks töö-hoolekandeministeeriumi paluma, et andke meile tööd ja leiba. Neil on siis oma maalapikesed käes, nad püüavad seda harides läbi saada. Linnas on üldse võimatu ka tule- vikus tööd leida. Sellepärast loodan, et Riigi- kogu hakkaks niisuguseid küsimusi õiges suunas lahendama. Riigikogu käes on just see võim, tema võib ja saab siin aidata, tema määrab krediidid ja valvab nende tarvitamise järele. Kui meil aga sarnane poliitika edasi kestab, et linna tahetakse inimesi koondada, siin neid koos hoida, siis ei ole ime, kui valit- seb tööpuudus. Kui töötatöölised Riigikogu ruumes rühmade esitajatega kõnelesid, siis

kõnelesid nad erilise rõhuga sellest, et suurt tööpuudust sünnitab just see, et maalt väga palju töölisi linnadesse valgub, ja sagedasti ei küsita hädatoole palkamisel mitte seda, kust on nad tulnud. Siis ei ole imeks panna, kui meil linnades tööpuudus alatasa kasvab. Kuid kahjuks ei ole nende erakondade poolt, kes tööpuudusest hädaldavad, tähelepanu juhitud selle peale, kuidas toimetama peaks. (Vahel- hüüe L. Johanson'i stp. poolt.) Kuulge, härra Johanson, kui hakkame neid krediite maale juhtima, annab see tõesti häid tagajärgi.

Rahaminister L. Sepp: Väga aus- tatud Riigikogu liikmed! Vabariigi Valitsuse nimel teen erakorralise eelarve kulude alal järgmised ettepanekud: „Teen ettepaneku, kustutada riigi 1927./28. aasta eelarves: Era- korralised kulud. Teedeministeerium. Ptk. I. Keskasutus. § 2. Uute raudteede ehitamine — Mk. 59.000.000.“

Teen teise ettepaneku: „Üles võtta riigi 1927./1928. aasta eelarvesse: Erakorralised kulud. Teedeministeerium, ptk. II. — Riigi- raudteevalitsus § 6. Veereva koosseade täien- damine Mk. 5.000.000.—, § 7. Tallinna raud- teesõlme ehitamine Mk. 4.206.800.— (tööde koguväärtus Mk. 10.300.000.—), § 8. Uute raudteede ehitamine Mk. 59.000.000.“

Siin on veereva koosseade täiendamiseks võetud 5.000.000. mk. 1925. a. Selleks avatud krediitide arvel neid töid ei saadud lõpetada, sest üksikud erakontrahendid ei saanud le- pinguid tähtpäevadeks pidada. Kuna selle tõttu tarvilikud krediidid käesoleva aasta 1. aprillil sulutud saavad, on tarvilik juba algatatud ja omal ajal lubatud tööde lõpeta- miseks vastavalt uut krediiti üles võtta 1927./ 28. a. eelarves. Siis palun § 7-asse üles võtta 4.206.800 marka Tallinna raudteesõlme ehi- tamiseks. See on samaks ülesandeks, mida valitsus ette pani juba komisjonis, mis on ette nähtud Nõmme raudtee pikendamiseks kuni Merepuiesteeni, samuti sama raudtee ehi- tamiseks Kopli.

Lõpuks panen ette, uuesti töö-hoolekande- ministeeriumi erakorralistesse kuludesse üles võtta selle summa, mille valitsus oma eelarve- ettepanekus ette pani, nimelt § 1. toetus uute elukorterite ehitamiseks 10 miljonit marka, ja vastavalt sellele kustutada töö-hoolekandemi- nisteeriumi operatsiooni fondidest see 10 mil- jonit marka, mis Riigikogu komisjoni poolt on ette pandud protsendideta laenudeks väike- korterite ehitamiseks. Valitsus arvas, et väike- korterite ehitamisel tuleks käia selle põhi- mõtte järgi, et väikekorterite ehitamist tuleks soodustada siiski toetuse andmise teel ja mitte ilma protsendita laenu andmise teel, ning selle-

pärast kuuluks ka see summa töö-hoolekandeministeeriumi alla. Nimetatud toetuse kohta on valitsusel seaduseelnõu väljatöötamisel ja see esitatakse Riigikogule. Kui hiljem aga selgub, et Riigikogu enamus ei ole nõus selle ehitustegevuse soodustuse kavaga, siis ei tuleks see mitte üles võtta töö-hoolekandeministeeriumi operatsiooni fondidesse, vaid see tuleks üle kanda lisaelarve korras. Siis rahaministeeriumi krediitidesse väljaandmiseks üldises senises korras.

Panen ette, see summa üles võtta valitsuse poolt ettenähtud viisil, kuni sisuline seisukoht on võetud vastava seaduseelnõu kohta Riigikogus. Palun Riigikogu valitsuse ettepanekud vastu võtta.

P. Baranin (vn): Господа депутаты. Я вношу предложение в отделе IV чрезвычайных расходов, § I исключить сумму в 5.000.000 мрк. на постройку арестного дома. Отделе III операционных фондов § 3 увеличить на 5.000.000 мрк. на выдачу займа рыбакам. Мотивы следующие:

В смету текущего года на выдачу займа рыбакам внесена сумма в 5.000.000 марок. Эта сумма — чрезвычайно мала. Правда, она является прибавкой к 40 мил. фонду и таким образом доводит последний до 45 мил. К сожалению, я не имею сейчас ясного представления, как эти суммы размещены по отдельным районам. Но то, что мне известно о выдаче ссуд рыбакам Причудья и Псковского озера, говорит, что в эти районы из указанных сумм отпущено чрезвычайно мало. Так мало, что можно говорить только об отдельных рыбаках, получивших заем по 3—5 тысяч марок. Однако, выдача займа в такой минимальной сумме, как 3—5 тыс. мар., совершенно не устраивает рыбаков.

Чтобы иметь какое-либо представление о тех суммах, которые необходимы на удовлетворение потребностей рыбака, я позволю себе привести несколько цифр, касающихся рыбаков Причудья и Псковского озера.

По условиям довоенного времени на снаряжение одного рыбака для выезда на рыбный промысел по существующим ценам необходимо затратить круглым счетом около 100.000 марок.

Вполне очевидно при нашем безденежьи, нет таких рыбаков, которые располагали бы соответствующими суммами. Следовательно, надо найти источники, из которых рыбаки могли бы получить себе

помощь хотя бы в виде займа. В этом направлении мы и идем. Однако, те суммы, которые имеются у нас в бюджете, не дают возможности удовлетворить полностью потребности рыбака. Даже и сами рыбаки, учитывая положение, просто из боязни не взяли бы той суммы полностью, которая необходима для восстановления их хозяйства. Поэтому будем исходить из положения, что у каждого рыбака остался какой-либо инвентарь, и что теперь необходимо только подновить его. Здесь необходимо заметить, что в довоенное время у рыбаков изнашивались сети в течение одного года. На следующий год уже покупались новые. В настоящее время допустим, что изнашиваться будет только половина, хотя это не правильно, но и при таком расчете на снаряжение рыбака потребуется половина тех припасов, которые он приобретал в довоенное время. Следовательно, на приобретение их требуется не 100.000, а 50.000 мар. И если грубым счетом допустить, что в Причудье и Псковском озере найдется только 1000 рыбаков, на самом деле их много больше, то для этого количества рыбаков требуется сумма в 50 мил. мар. Это только для одного Причудья и Псковского озера. У нас же в смете значится только 5.000.000 мар. Большая часть из этой суммы пойдет, вероятно, как и в прежние годы, на долю морских рыбаков, а на долю рыбаков Чудского озера останется опять какая-нибудь малость. Для того, чтобы и на долю Причудских рыбаков были какие-нибудь суммы, необходимо эту сумму увеличить. Увеличение необходимо и по той причине, которую я уже указал, а именно:

Выдавать нашим рыбакам займы в размере 3—5 тыс. марок все равно, что ничего не давать. За такую минимальную сумму ничего сделать нельзя. Если признавать необходимость выдачи займов, то нужно придерживаться такой суммы, с помощью которой рыбак мог бы обновить свой инвентарь и выехать на рыбную ловлю, если не во всеоружии, то хотя бы приблизительно похожим на рыбака. (A. Anderkopp, төр: Kas kõva pits ka juurde võtta?) Вы можете к этому прибавить, что угодно — по Вашему вкусу.

Из сказанного мною следует, что взятая в бюджет сумма в размере 5 мил. марок совершенно не соответствует потребностям в этой области, и поэтому я вношу предложение увеличить эту сумму вдвойне, т. е. с 5 мил. марок повысить до 10 мил.

Конечно, и эта сумма не соответствует нуждам рыболовства, но я не знаю, где взять большую.

Внося это предложение, я надеюсь, что оно будет поддержано главным образом народно-демократической фракцией. А так как народно-демократическая фракция входит в состав коалиции, то я позволяю себе надеяться, что поддержит и большинство Государственного Собрания. От народно-демократической фракции я имею даже некоторое право требовать такой поддержки и вот почему:

На выборах в уездное земство, только что закончившихся в Юрьевском уезде, народно-демократическая партия выпустила воззвание, в котором она указывает, что стоит за Бога и веру и за выдачу займа рыбакам. (H. Rebane, põl: Tema tahab osta kalu riigi kulul.) Это написано черным по белому, и я не думаю, что теперь народно-демократическая партия станет отказываться от своих слов. Наоборот, теперь как раз настал момент доказать это в действительности. Доказать, что слова, брошенные на выборах, не есть пустые обещания, а реальная действительность.

Относительно постройки арестного дома я скажу следующее: мы приближаемся к условиям нормального времени и поэтому надо предполагать, что арестные дома будут освобождаться от непрошенных жильцов, а не наполняться. Поэтому новую пристройку я считаю излишней. Эти деньги необходимо израсходовать на поднятие рыбного промысла, а не на арестантов.

K. Virma (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kui asi tõesti nii on, nagu rkl. härra Tonkman ütles, et käesolevat eelarvet on 4 päeva arutatud teatud suunas, ja kui nüüd praegu ühte valitsuse parandus-ettepanekut meelde tuletada, siis peab õieti küll ütleva, et praegust eelarvet võiks opereti-eelarve nimega iseloomustada. Nagu härra Kaarna siit kõnetoolilt ette tõi, esitati teatriküsimumste puhul kõiksugused plaanid ning isegi pileтите hinnad ei jäänudki arutamata jne., jne.

Kui aga vaadata praegust ettepanekut, siis kuulub see nende hulka, mille kohta härra Tonkman siit kõnetoolilt etteheiteid tegi. Härra Tonkman ütles: vaadake, kuipalju meil veel maaparanduse töid teha on ja selleks ei anta krediiti, vaid antakse raha mujale. Kui võtame need 4 miljonit marka, mida valitsus ette paneb kulutada Tallinna-Nõmme raudtee Veneturule pikendamiseks, siis peab ütleva,

siin on tõepoolest operetiga tegemist. Ma küsisin, kus on siin tarvilikud plaanid ja pileтите kavad? Meile on varemalt kätte antud valitsuse kirjalik ettepanek, milles küsitakse 10.300.000 marka. Selle juures olevas seletuskirjas öeldakse, et see kulu minevat ajutise ülesande täitmiseks. Kava oli siis teistsugune, nimelt Kopli tehastest tulev aurutramm pidi Veneturule juhutama. (A. Anderkopp, tõe: Kas ei saaks seda siia Toompeale juhtida?) Nüüd on seda summat vähendatud 10 miljoni pealt 4 miljoni peale... (H. Rebane, põl: Võiks pikendada Pika Hermani otsa! Riigivanem J. Teemant: Teie, härra Virma, tahate, et 120 miljonini need väljaminekud ulatuksid.) Härra Riigivanem, see 4 miljonit, kui ka 10 miljonit on määratud ainult asja sissejuhatuseks. Kuipalju pärast selle asja teostamiseks krediiti juurde küsitakse, seda praeguse ettepaneku järgi on raske aimata. Kindlasti võib aga öelda: see on kõik sissejuhatuseks. Kahjuks, härra Riigivanem, valitsus ei ole neid plaane ega kavasid Riigikogule teatanud, mis selgitaksid, mida selle 4 miljoniga tahetakse teha. Kas tahetakse nüüd Kopli aurutramm Veneturuni tuua või Nõmmelt elektritramm tuua. Kumba peale see 4 miljonit marka läheb? Riigikogu liikmetel ei ole teada, mis valitsuse ettepanek sisaldab. (Vahelhüüe Riigivanema J. Teemandi poolt.) Vaadake, härra Riigivanem, selle Eidapere tee olete Teie laiaks ajanud. Siin on mul põhjusi oletada, et sellest neljast miljonist teete samasugused sajad miljonid, nagu Eidaperes. Kui oleks kavade järgi talitatud, mis tol ajal olid üles seatud, siis ei oleks Eidapere tee niipalju maksma läinud, nagu praegu eelarves näha. Kuid laiutus tehti, ja sellepärast on mul just õigus kahelda, et selle nelja miljoniga samuti ei juhtu. Lubage mulle pilti teie silme ette tuua, mis selle tagajärg oleks, kui teie selle nelja miljoniga nüüsguseid asju teete. (M. Juhkam, tõe: Tihe koostöö o m a v a l i t s u s t e g a.) Tundub, et omavalitsus on poisijüts, kellele isa ütleb, et seal on... (Vahelhüüe Riigivanem J. Teemandi poolt.) Ei, härra Riigivanem, selle juurde võin ma tagasi tulla. Teie küsige, mida Teie valitsuse liige härra rahaminister selle asja kohta arvab. (K. Tonkman, põl: Härra Virma, see poisijüts sai 12 miljonit marka.) Need 12 miljonit sunniti valitsuse poolt linnale kaela. — Aga ma ei taha sellest rääkida.

Kui vaatame rongi, mis Nõmmelt Tallinna sõidab, siis näeme, et need vagunid, võrreldes vagunitega, mis Tallinna linna uulitsal sõidavad, et need vagunid on palju raskemad ja neid on kolm tükki üksteise järele. See on

rong, mis Tallinna esimest linnajagu Tallinna kesklinnaga ühendavatest uulitsatest iga poole-tunni jooksul kaks korda üle jookseb. Raudteevalitsuse oma kavade järgi peaks Tallinna raudteesõlm niisugusena kujunema, et sel kohal ei tohi ükski raudteerong samasel pinnal liikuda, kus uulitsaliikumine on. Peame ühe liikumise teise korra peale viima. Kui see nii on, siis peab küsima, kuidas neljast miljonist teinekord teed tehakse? Mitu meetrit saab niisugust teed neljast miljonist? Vaadake, neil on suured plaanid valmis ja nüüd tahetakse 4 miljoniga teine kord ehitada — sildadena. Et see võimatu, see peaks ka neil inimestel kerge olema aru saada, kes seda asja hästi ei tunne. (A. Schulbach, tõer: Kuni Schnelli tiiginil!) Kaugemale, Kopli ülesõidukohani. On selge, et siin kavad kõrvale jäävad. Uue juhusliku ja ajutise kava järgi jookseb poole-tunni jooksul 2 rongi üle Nunne uulitsa, üle Suurtüki uulitsa ja üle kahe Rannavärava ülesõidukoha. See on juhtumisel, kui ainult Nõmme rongid Veneturuni sõidavad. Kui aga Kopli rongid sinna lasta... (J. Vain, stp: Ja kaubarongid ka.) ...kaubarongid veel peale selle, — need lähevad alla sadamasse, — siis on linna liikumine neil kohtadel peaaegu suletud. Kavade järgi, mis teedeministeerium kokku seadnud, ei peaks raudteerongide liikumist lubatama kaugemale praegusest Nõmme ülesõidukohast; see peaks piirduma praeguse Balti jaama platvormiga. On isegi arvamisi, et Balti jaama platvormi tuleb lühendada jaamahooni, et Nunne uulitsa liikumisteed otse Kopli uulitsale võimaldada. Teiste arvamise järgi peaks ülesõidusild ehitatama sel kohal. See on kaugemaleulatav küsimus. Aga kõigile neile kavatsustele risti vastu tahetakse saada korraga krediiti sama tee peale suurema liikumise loomiseks — nagu ütlesin — poole-tunni jooksul mitu rongi. Ja missugune tee kallakus seal on? Niisuguse kallakuse juures on ilma eri ettevaatusabinõudeta liikumine lubatav ainult kergetele trammivagunitele, mis-suguseid kergesti pidurdada saab jne. Aga nüüd peavad ülesõidukohal kaitsepuud kõige aja ees seisma sellepärast, et 5 minutit enne rongi tulekut peab puud alla lastama, ja koor-matega voorimehed peavad sabas ootama rongi tulekut. Kõik see peab sadamalinna liikumine olema? Valitsuse kavast on näha, et 60% Nõmme elanikke sõitvat Veneturule. Ma tahaksin teada, kust võetakse need 60%. Siin tuleb tähele panna seda, et kavatsuste järgi ei lähe tramm Veneturule, vaid jääb „Grand Marina“ teatri ette, või öieti „Seltskondliku Maja“ ette seisma. Nüüd ma küsiks, kus kohalt on ligem Toompeale, kas praeguse Balti vaksali juurest, või „Grand Marina“ eest? Mulle

tundub, niipalju kui mina seda teed olen käinud, et kesklinna on seda maad ühepalju, või on isegi natukene ligem Balti jaamast, kui „Grand Marina“ juurest. Aga ka turule on Balti vaksalist tee sama pikk kui „Grand Marina“ juurest, vist on viimasest kohast vähe lühem. Järelikult jäävad järele ainult mõned Tallinna turule sõitjad, kes Nõmme tee pikendust saaksid tarvitama. Nõmme elanikud aga kõnelevad, et Nõmmel kõigi kaupade kättesaamine kerge, nii et kaugele Tallinna turule ei ole tarvis sõita. Edasi tuleb küsida, kas nende nelja uulitsa ristlemise eest võetakse sõitjatelt erimaksu, või saab Veneturule sõita sama tasu eest, mille eest Nõmmelt Tallinna tuuakse. Kui erimaksu ei võeta, siis ma küsin, millega tasutakse juurdeehitus ära? Teisest küljest, kuigi härra Riigivanem pahandab, et Tallinna linn tahab sadasid miljoneid saada trammi ehitamise jaoks, peab siiski ütleva, et see, kes linna liikumise arenemisest tahab aru saada, seda arvesse võtab, et 15-tuhandeline linnaosa peab olema linnaga paremate sõiduabinõudega ühendatud. Siin peab aru saadama, et esimene linnajagu peab olema kesklinnaga trammiga ühendatud. Niisugune ühendus tasub enese ära, ja sel teel tuleme küsimuse juurde, kas meie peame Tallinna trammi ehitamist arendama või mitte. Siin tõuseb aga ka küsimus, kust selleks raha võtta.

Härra Riigivanem, ma tahtsin praegu rääkida asjadest, mis Teid võiksid huvitada. (Riigivanem J. Teemant: Palun, palun — kuulun.) Teil oli magus jutuajamine ees, aga ma tahaksin Teid segada. (Haridusminister J. Lattik: Meil oli ka sellest asjast läbirääkimine, seadsime praegu rööpaid kokku. — Vahelhüüe pahemalt poolt. — Haridusminister J. Lattik: Ma sean nii, et iga sots sõita ei saa!) Alles paar päeva tagasi oli mul jutuajamine härra rahaministriga, ja mina sain härra rahaministri nõnda aru, et kui linnade liit, esijoones Tallinna linn, saaks välislaenu, siis rahaministril midagi selle vastu ei oleks. Peaasi selle juures oleks, et välislaenu tingimused rasked ei oleks. Ma sain vähemalt härra rahaministrilt nii aru. Kuid ma ütlesin, et siis, kui need tingimused, mis meil on saadaval praegu riigi laenu tegemisel, on ühesuurused omavalitsuse laenu juures, peaks valitsus sundima riigi asemel linnu laenu tegema. (Riigivanem J. Teemant: Ja siis maksame ise, nagu maksime juba.) Härra Riigivanem, ütlete, et maksite. Aga mina ütlen selle asja juurde veel niipalju, et sellel korral oldi arvamisel, et riigil seda summat tarvis on ja linnadele sunniti see laen peale. Ma ütlen, praegu on

meil ka niisugune arvamine. Sundige Tallinna linnale üks miljard laenu kaela, et tema niisuguseid asju ehitaks, mis tema sisemises korras enese ära tasuksid, siis jääb selle juures 60% puhast valuutat riigi ressursidesse, mida riik võib oma ülesanneteks ja otstarveteks tarvitada. Kuid küsimus seisab siin selles, millega ühe miljardi protsente valuutas ära tasuda. Sellel on siin peatahtsus. Härra rahaminister, küsin Teilt, millega tasute ühe miljoni naela välisvaluuta protsendid, mida Teie tahate paigutada Inglise pankka Eesti raha kindlustuse garantiiks, sarnaselt tulekahju vastu kinnitamisele. (Rahaminister L. Sepp: Niisugust asja ei ole kavatsatud.) See asi on täiesti selge, et teie seda ühte miljonit naela nii kasutada ei saa, nagu 1922. ja 1923. aastal kõikidele ettevõtetele jagada võidi. Niimoodi teie seda miljon naela kasutada ei saa. Küsin sel puhul: näidake mulle kava, kuidas Eesti Panga praegusi krediite ümber korraldate, näidake mulle uue panga põhikiri, näidake, kuidas neid küsimusi lahendada hakkate. Kui varemalt neid küsimusi olen esitanud, siis olen saanud vastuse, et see võtab palju aega ja seda küsimust ei pruugi praegu otsustada. Aga mina ütlen, et kui teil on ressursid selleks, et selle ühe miljoni Inglis naela protsente ja amortisatsiooni ära tasuda, siis peab Eesti riigil neid ressursse olema ka siis, kui linna laenu riigi laenu asemele teete. (Rahaminister L. Sepp: See miljon loob ise ressursid!) Aga mispärast ei loo see 60%, mis linna kaudu üle jääb, mispärast ei loo see midagi? (Rahaminister L. Sepp: See on sõidu mõnusus!) Jah, sõidumõnusus on üks asi, aga vaadake, mis teie sealjuures eestkostmise küsimisega teete, see on teine asi. Teie tahate neid sõidumõnususi luua nõutud 4 miljoniga. Ma arvan aga, et seda 4 miljonit võiks palju kasulikult tarvitada. Näiteks võiks härra Tonkman teha ettepaneku, et see 4 miljonit marka saaks kas või kraavikaevamiseks, või kus ta paraja koha leiab olevat, kasutatud. Või antagu lõppude-lõpuks see 4 miljonit härra Baranin'i ettepanekule vastavalt kalameestele toetuseks. See oleks palju mõistlikum sellest, kui tulla omavalitsustega vägipulka vedama, mida valitsus praegu teeb. Tuletan meelde, et teil tuleb anda maavõõrandamise seadus. Ilma selleta linna uulitsaid võõrandada ei saa. Järelikult ei saa teie ilma eriseaduseta oma trammijuppi ehitada. Seda peate ka veel tegema. Sellepärast teen ettepaneku, valitsuse ettepanekus Tallinna raudteesõlme ehitamiseks määratud summa, 4.206.800 mk., lahus hääletada ja soovitan Riigikogu liikmetele, see ettepanek tagasi lükata.

L. Johanson (stp): Härra Baranin'i ettepanekut tuleks toetada, sest et kalameeste hulgas Peipsi ääres on paljud raskes seisukorras ja nende olukorra parandamise peale peab riik tähelepanu pöörama. Selleks puhuks, kui rkl. Baranin'i ettepanek ei peaks vastu võetama, teeksin ma ettepaneku, täiendada kalameeste riikliku laenufondi 2 miljoni marga võrra. See summa on, nagu ütlesin, eelarves olemas.

Chr. Kaarna (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Rahaministri tänane esinemine andis selguse kätte, et summat, mis võetud eelarvesse kord erakorraliste kulude, kord operatsiooni fondide hulka 10 miljoni marga suuruses, ei mõelda enne välja anda, kui Riigikogu vastava seaduseelnõu on vastu võtnud. See tähendab, selle summa väljaandmine ei saaks sündida erimääruste andmisega, nagu tähendatud Riigikogule esitatud seletuskirjas. See on nüüd selge, ja vaidlused selle üle, kas see summa erimääruste alusel väljaandmisele ei tule, muutuvad ülearusteks.

Ühes ettepanekus nähakse ette, et tähendatud summa — 10.000.000 marka — tuleb anda protsendita laenuks. Teises ettepanekus öeldakse, et see summa antakse toetuseks uute elukorterite ehitamiseks.

Mina arvan, et Riigikogul ei tarvitseks üht ega teist ettepanekut vastu võtta, sest nagu härra rahaministri tähendustest näha, ei ole küsimus valitsuses täies ulatuses otsustatud. Ei ole veel vastavad kavad välja töötatud, puuduvad nõndanimetatud raamid. Ei ole veel ära otsustatud, kas toetus või laen, sellepärast teen ettepaneku, 10.000.000 marka võtta töö-koolekandeministeriumi eelarve erakorraliste kulude hulka „uute elukorterite ehitamiseks,“ jättes nimetatud, kas sellest antakse toetust või laenu. Siis võib selle järgi, missuguse otsuse Vabariigi Valitsus ja Riigikogu kord teeb, summasid tarvitada, olgu toetuseks või protsendita laenuks, mõlemad on võimalikud! Kuid ilma et oleks kava, ilma et oleks seaduseelnõu välja töötatud, eelarvega ära öelda, et teatud summad antakse toetusena, või jälle protsendita laenuna, see ei ole otstarbekohane. Seni kui küsimused kõikkülgelt ja põhjalikult kaalutud ei ole, võib isegi kahelda, kas toetuse andmine üldse soovitatav on; mõnesugustel tingimustel võib sarnane kinkimine ainult korrupsiooni esile kutsuda. Sellepärast peaks summa kasutamise küsimus seni lahtisest jääma, kuni Riigikogu vastava novelliga küsimuse lahendab. (Vahelehtüie keskelt: See läheb ehituste edendamiseks.) Mina vaidlen kahe sõna vastu — „toetuse“ ja „protsendita laenu“ vastu. Et

ta edendamiseks läheb, selles ei ole kahtlust, kuid sõna „edendamine“ ei ole siin tarvilik, küll on aga tarvilik üldine otstarve: summa läheb uute elukorterite ehitamiseks. Mina arvan, et selle ettepanekuga võiksid kõik Riigikogu liikmed leppida. Võidakse küll selle üle vaielda, kas see summa on õigesse kohta paigutatud, kui ta töö-hoolekandeministeeriumi erakorralises eelarves on. Mina arvan, et selle summa koht seal kõige otstarbekohasem ei ole. See oleks võinud olla kas rahaministeeriumi, põllutöoministeeriumi või ka teedeministeeriumi eelarves. Kuid see küsimus ei ole sisuliselt kuigi tähtis, sest kui Vabariigi Valitsuse poolt vastav seaduseelnõu tuleb, siis tähendatakse ka ära, kelle käsutusse summa lõpulikult jääb. Ülekannet ei maksaks

siin praegu teha, seda enam, et meil selle kohta praegu eeldust ei ole, missugune kulude eelarve osa kõige otstarbekohasem oleks, kuigi mina töö-hoolekandeministeeriumi eelarvet pooldada ei saa.

Rahaminister **L. Sepp**: Teatan, et ma rkl. Kaarna' ettepanekuga ühinen.

K. Tonkman (põl), kohalt: Teen ettepaneku, lõpetada koosolek.

Juhataja **M. Martna**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 15.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna**.

Abisekretär **O. Liigand**.

